

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

**Bezdůvodné obohacení podle úpravy stávající a podle
úpravy nového občanského zákoníku**

Marek Macháň

Plzeň 2013

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

Diplomová práce

**Bezdůvodné obohacení podle úpravy stávající a podle
úpravy nového občanského zákoníku**

Zpracoval: Marek Macháň

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

Katedra občanského práva

Plzeň 2013

PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem pouze níže uvedené prameny a literaturu“.

V Plzni dne 23. 3 2013

.....
Marek Macháň

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych rád poděkoval JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za cenné rady, které mi pomohly při studiu zvoleného tématu a též za odborné vedení, díky kterému jsem si ujasnil cíl a směřování své diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	8
1. Historický vývoj institutu bezdůvodného obohacení	10
1.1. Úprava bezdůvodného obohacení v římském právu a následujícím období	10
1.2. Úprava bezdůvodného obohacení dle občanského zákoníku z roku 1811.....	11
1.3. Úprava dle občanského zákoníku z roku 1950	12
1.4. Bezdůvodné obohacení dle zákona č. 40/1964 Sb. – stručný vývoj	13
2. Pojem bezdůvodné obohacení	16
2.1. Vymezení pojmu bezdůvodné obohacení	16
2.2. Obecné předpoklady vzniku závazkového vztahu z BO.....	19
3. Skutkové podstaty bezdůvodného obohacení	24
3.1. Obecná skutková podstata	24
3.2. Plnění bez právního důvodu	25
3.3. Plnění z neplatného právního úkonu	26
3.4. Plnění na základě právního důvodu, který odpadl	28
3.5. Prospěch získaný z nepoctivých zdrojů	30
3.6. Plnění za toho, kdo měl po právu právní povinnost plnit sám	32
3.7. Případy, kdy nejde o bezdůvodné obohacení	36
3.7.1. Promlčený dluh a dluh neplatný pro nedostatek formy	37
3.7.2. Přijetí plnění ze hry či sázky a vrácení peněz do hry půjčených	39
4. Vypořádání bezdůvodného obohacení	42
4.1. Subjekty, kterým náleží nárok na vydání bezdůvodného obohacení	42
4.2. Vzájemná restituční povinnost	44
4.3. Rozsah a způsob vydání bezdůvodného obohacení	45
5. Úprava promlčení	49
5.1. Subjektivní a objektivní promlčení doba	49
5.2. Počátek běhu promlčení doby	50
6. Bezdůvodné obohacení dle nového občanského zákoníku	52
6.1. Skutková podstata bezdůvodného obohacení	52
6.2. Vypořádání bezdůvodného obohacení	58

6.3. Úprava promlčení	61
7. Úprava bezdůvodného obohacení v jiném členském státě Evropské unie (Slovinsku)	62
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	70
CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	74

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolil bezdůvodné obohacení podle úpravy stávající a podle úpravy nového občanského zákoníku. Problematika tohoto právního institutu mě začala zajímat poté, co jsem si v časopisu Bulletin advokacie č. 5/2011 přečetl článek od profesora JUDr. Luboše Tichého k tomuto institutu a navazující příspěvek od Mgr. Jana Petrova, LL. M., ředitele Justiční akademie a člena rektifikační komise k novému občanskému zákoníku. Při čtení obou těchto příspěvků jsem si uvědomil, jak složité a zároveň zajímavé bude pro praktikující právníky přejít od zavedeného stávajícího občanského zákoníku k novému, který nabude účinnosti 1. 1. 2014 a jak bude nezbytné se na tento přechod v předstihu dobře připravit.

Prostřednictvím své diplomové práce bych rád přiblížil stávající úpravu bezdůvodného obohacení zejména v občanském zákoníku, úpravu bezdůvodného obohacení v novém občanském zákoníku a nástin úpravy bezdůvodného obohacení v jiném státě Evropské unie.

V úvodu své práce se budu zabývat historickým vývojem institutu bezdůvodného obohacení. Rád bych zejména nastínil úpravu v římském právu a z „novější“ historie úpravu dle občanského zákoníku z roku 1811. Krátce zmíním i úpravu dle občanského zákoníku z roku 1950.

V další kapitole se budu věnovat úpravě bezdůvodného obohacení dle stávajícího občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. Ve své práci bych chtěl vysvětlit pojem bezdůvodné obohacení, definovat subjekty ze vztahů z bezdůvodného obohacení a rozebrat jednotlivé skutkové podstaty bezdůvodného obohacení.

Následovat bude rozbor možných způsobů vypořádání bezdůvodného obohacení, rozsah povinnosti vydat bezdůvodné obohacení a úprava promlčení. Teoretický výklad bych rád doplnil o judikaturu Nejvyššího soudu týkající se problematiky bezdůvodného obohacení.

V další části své práce se budu věnovat rozboru úpravy bezdůvodného obohacení v novém občanském zákoníku, přiblížím nově zaváděné pojmy jako např. pojem „spravedlivý důvod“, pojem „ochuzený“ či „pochtivý příjemce“. Přiblížím jednotlivé skutkové podstaty bezdůvodného obohacení, rozsah restituace a úpravu promlčení.

Na závěr své práce bych rád zmínil úpravu institutu bezdůvodného obohacení v jiném členském státě Evropské unie, konkrétně ve Slovinsku.

Při zpracování diplomové práce budu čerpat zejména z právních předpisů a odborné právnické literatury, které však ve srovnání s jinými, obdobně významnými právními instituty, není mnoho. Práci doplním o judikaturu soudů, přičemž budu čerpat zejména z judikatury Nejvyššího soudu.

Na závěr práce připojím resumé v anglickém jazyce.

1. Historický vývoj institutu bezdůvodného obohacení

1.1. Úprava bezdůvodného obohacení v římském právu a následujícím období

V úvodu své práce bych rád provedl krátký historický exkurz vývoje institutu bezdůvodného obohacení. Důvod je nasnadě. Význam minulosti pro porozumění současnosti a budoucnosti je zřejmý. Pomocí zkoumání právních dějin, tedy v tomto případě geneze bezdůvodného obohacení dospíváme k plnému pochopení práva nyní platného.

V římském právu se idea, kdy na jedné straně dochází k bezdůvodnému obohacení a na straně druhé k povinnosti toto obohacení vydat, objevuje postupně a v různé podobě. V nejstarších dobách nemělo význam, zda byl či nebyl splněn převodem sledovaný účel, tedy jinak řečeno, zda byla naplněna causa převodu. Výjimkou byly pouze ty případy, kdy samotný zákon takový důvod přímo zakazoval. V těchto případech bylo takové právní jednání prohlášeno za neplatné, tzn., že vrácení věci bylo možno uplatňovat pomocí rei vindicatione. Postupné pronikání aequity do tzv. práva přísného napomohlo k tomu, že se vyžadovalo, aby se přihlíželo i k vnitřnímu, pravému významu právního jednání a ne pouze ke zjevným přísným formám, které byly právě tak charakteristické pro stricti iuris.¹ Do klasických dob neznalo římské právo speciální žaloby vztahující se k obohacení. Co však znalo, byly žaloby actione ex quasi contractu, tedy žaloby, které patřily mezi actiones stricti iudicii. Ty omezovaly rozhodčího na pouhé zjištění oprávněnosti žalobcova nároku.²

Zásadní změnu přineslo Justiniánské zákonodárství. V první řadě stanovilo všeobecné podmínky, které byly trojí. Jednak fakt, že se někdo obohatil, dále to, že se tak stalo na újmu druhého a současně toto obohacení mělo být nespravedlivé a bezdůvodné. Justiniánská kodifikace přinesla dále šest případů kondikcí, tedy žalob z bezdůvodného převodu vlastnictví, či jinak latinským názvem pojmenováno conditiones sine causa. První z nich byla conductio indebiti, žaloba na vrácení toho, co někdo poskytl v mylném domnění, že je dlužen. Druhou byla conductio furtiva, ta směřovala k vydání věci i s plody a k plné náhradě škody. Třetí byla condition ob injustam causam, která směřovala na vrácení plnění poskytnutého proti zákonnému

¹ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně, Sv. 39, s. 11

² KINCL, Jaromír, SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. Právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. S. 228

zákazu (contra legem). Čtvrtou pak byla *condictio ob turpem causam*, ta byla namířena proti tomu, kdo přijal plnění, jež je pro něho ostudné. Pátou byla *condictio causa data, causa not secuta*, ta se užívala v případech, když někdo plnil z důvodu, který se nerealizoval. Konečně poslední byla *condictio sine causa specialis*, která v sobě zahrnovala všechny ostatní případy žalob z bezdůvodného obohacení, které neměli vlastní pojmenování. K těmto šesti případům lze ještě přiřadit další případ, kdy k obohacení došlo prostřednictvím třetí osoby. Tyto případy byly řešeny na základě *actio in rem verso*.³

Počátky romanizace práva na našem území se objevují již od 12. století a vlivy římského práva pozorujeme ve všech našich právních knihách. Nicméně pokud jde o problematiku závazků z bezdůvodného obohacení v období recepčním a porecepčním, lze konstatovat, že se ve vývoji právní vědy nijak zvláště neuplatnila. Větší důraz na závazky měla až věda obecného práva, především *usus modernum pandectarium*.⁴

Důležitou zásadu pro institut bezdůvodného obohacení stanovil rozsáhlý a podrobný *Codex Teresianus universalis*. Zakotvil zásadu, že „vše, co někomu se dostane z cizího majetku bezdůvodně, nebo se obrátí k jeho prospěchu, jest tento povinen zpět vrátiti anebo nahraditi vlastníku.“⁵

1.2. Úprava bezdůvodného obohacení dle občanského zákoníku z roku 1811

Všeobecný zákoník občanský z roku 1811 (*allgemeines burgerliches Gesetzbuch*, dále jen „ABGB“) výslovně nestanoví nic o bezdůvodném obohacení a podle převažujícího názoru nezná ani všeobecnou žalobu z bezdůvodného obohacení.⁶ Na určitých místech zákoník upravuje jen některé skutkové podstaty kondikcí. Stěžejní část představovalo ustanovení § 1431 a násl. a dále § 1041 až § 1044 a § 1174 ABGB.

³ KINCL, Jaromír, SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. Právnícké učebnice. ISBN 80-7179-031-1. S. 249; KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnícké fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, S. 14; HRDINA, Ignác Antonín a DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-235-6. S. 94

⁴ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnícké fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, s. 17

⁵ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnícké fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, s. 18

⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1049

V ustanovení § 1431 ABGB byla zakotvena *condictio indebiti* takto: „jestli byly někomu plněny omylem, třebaš jest to právní omyl, věc nebo jednání, na než neměl proti plnícímu nárok, může býti zpravidla v onom případě žádána zpět věc, v tomto požadována mzda přiměřená sjednanému prospěchu.“ Na toto ustanovení navazoval § 1432 ABGB, který stanovil, že bylo vyloučeno domáhat se vrácení toho, co bylo plněno na dluh naturální nebo dluh neplatný jen pro nedostatek formy a dále nemohl požadovat vrácení ten, kdo plnil, věda, že není k tomu povinen. Ustanovení § 1035 ABGB dále pamatovalo na dodatečný zánik právního důvodu a § 1436 ABGB na mylné splnění obou předmětů plnění u alternativního závazku.⁷ Rozsah povinnosti k vrácení se řídil podle toho, zdali příjemce nedluhu věděl o omylu toho, kdo plnění poskytl, či nevěděl. Další ustanovení konkrétně § 1174 ABGB vylučovalo žádat zpět to, co někdo dal vědomě za účelem nemožným nebo nedovoleným. V hlavě dvacáté druhé, zakotvující zmocnění a jiné druhy jednatelství, zákoník reguloval v § 1041 až § 1044 čtyři případy užití věci ku prospěchu jiného. První pojednával o obrácení věci ve prospěch druhého. Další případ užití věci ku prospěchu jiného se vztahoval k učinění nákladu za jiného, který by tato osoba podle zákona musela učinit sama. Třetí pojednává o obětování věci ve společné nouzi a čtvrtý odkazoval náhradu škod válečných na pořad práva správního.⁸ ABGB či také Obecný zákoník občanský z roku 1811 v českých zemích platil až do 31. 12. 1950, kdy byl přijat občanský zákoník, zákon, č. 141/1950 Sb.

1.3. Úprava dle občanského zákoníku z roku 1950

Problematiku závazků z bezdůvodného obohacení upravoval občanský zákoník, zákon č. 141/1950 Sb. v hlavě sedmnácté (v § 360 až § 365). V těchto ustanoveních byly zakotveny tři všeobecné zavazovací důvody, na kterých byla postavena povinnost vydat bezdůvodné obohacení. Jednalo se o plnění bez právního důvodu, upotřebení věci pro jiného a náklad učiněný za jiného. Co se týká zvláštní promlčecí doby, nebyla stanovena, tzn., že platila obecná tříletá doba dle § 99 zákoníku. Mezi další významné ustanovení, které nám přibližuje dobové zákonodárství, můžeme zařadit § 36 odst. 2 zákoníku. Podle tohoto ustanovení „je-li právní úkon neplatný, protože se přičí zákonu

⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1049

⁸ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, s. 21

nebo důležitému zájmu obecnému, může soud na návrh prokurátora vyslovit, že to, co bylo plněno straně, která o neplatnosti věděla, připadá ve prospěch státu.“⁹ Pokud bychom měli hodnotit úpravu bezdůvodného obohacení v tomto zákoníku, pak mezi hlavní přednosti lze zařadit první ucelené seskupení této problematiky v českých poměrech, na druhé straně byla jejím nedostatkem přílišná stručnost, nechávající některé otázky otevřené.¹⁰

1.4. Bezdůvodné obohacení dle zákona č. 40/1964 Sb. – stručný vývoj

Nové řešení problematiky bezdůvodného obohacení přinesl zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále také jako „ObčZ“) v původním znění. V první řadě zavedl nový termín neoprávněný majetkový prospěch, který tak nahradil termín bezdůvodné obohacení. Tato proměna však nebyla pouze na bázi terminologické, neboť zákoník vycházel z koncepce, kdy neoprávněnému majetkovému prospěchu přiznával charakter závazků odpovědnostních. Právní vztahy byly tedy vztahy odpovědnostní a v souladu s tím je zákoník zařazoval do části šesté, která pojednává o odpovědnosti za škodu a za neoprávněný majetkový prospěch.¹¹ Obsahově se vycházelo ze zásady zakotvené v čl. VII v preambuli k občanskému zákoníku zakazující obohacovat se na úkor společnosti nebo spoluobčanů.¹² Na tuto zásadu navazovalo ustanovení § 415 ObčZ, které ukládalo každému subjektu občanskoprávních vztahů závaznou právní povinnost počínat si tak, aby nedocházelo k neoprávněnému získání majetkového prospěchu na úkor společnosti nebo spoluobčanů.¹³ Mimořádná prevenční povinnost upozorňovací a zakročovací vyplývala z § 416 ObčZ. K předpokladům vzniku odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch bylo zapotřebí tří prvků. Jednak protiprávní úkon, tedy úkon, který je v rozporu s objektivním právem. Dále neoprávněný majetkový prospěch na úkor druhého a jako poslední kauzální nexus mezi protiprávním úkonem a neoprávněným

⁹ dostupné například z Codexis Academia

¹⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1051

¹¹ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, s. 31

¹² dostupné například z Codexis Academia

¹³ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, s. 31

majetkovým prospěchem na úkor druhého.¹⁴ Nová úprava zařadila k odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch také případy přisvojení si nebo užívání věci opuštěných a věci skrytých, jejichž vlastník není znám a též ponechání si nálezu. Právní následky získání neoprávněného majetkového prospěchu byly zakotveny v ustanoveních § 451, § 456 a § 457 ObčZ. Obecná povinnost toho, kdo získal neoprávněný majetkový prospěch na úkor druhého, vydat takto získaný majetkový prospěch byla formulována v ustanovení § 451 ObčZ. Oprávněným subjektem byl ten, na jehož úkor byl neoprávněný majetkový prospěch získán. V souvislosti s tím byla také zdůrazněna úloha státu, kdy podle § 456 ObčZ věty druhé bylo stanoveno, že nelze-li zjistit toho, na jehož úkor byl neoprávněný majetkový prospěch získán, musí být majetkový prospěch vydán státu.¹⁵ Další posílení státu bylo zakotveno v § 457 odst. 2 a 3 ObčZ, který umožňoval soudu na návrh prokurátora vyslovit, že státu připadá plnění přijaté na základě neplatné smlouvy uzavřené s úmyslem porušit zákon. Způsob a rozsah povinnosti vydat neoprávněně získaný majetkový prospěch byl stanoven v § 458 ObčZ, úprava se obsahově kryje s předchozí úpravou v občanském zákoníku z roku 1950. Jako poslední stojí za zmínku úprava promlčecí doby. Tato úprava vycházela především ze subjektivně stanoveného počátku promlčecí doby společně s kombinací s počátkem doby objektivní. Subjektivní doba byla až do účinnosti novely č. 131/1982 Sb. jednorocní.¹⁶

Mezníkem ve vývoji bezdůvodného obohacení byla novela uskutečněná zákonem č. 509/1991 Sb. Důvodová zpráva uvádí, že se zde mění „neoprávněný majetkový prospěch“ na „institut bezdůvodného obohacení“. Znění důvodové zprávy tak naznačuje, že se nejednalo jen o terminologickou změnu, ale stejně tak jako u Občanského zákoníku z 1964 v původním znění, o přeměnu celkové koncepce a zaměření předmětné skupiny závazkových vztahů. Novela představovala návrat k tradičnímu institutu bezdůvodného obohacení v pojetí známém právními úpravami

¹⁴ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, s. 65

¹⁵ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, s. 32

¹⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1052

platným u nás do roku 1950, resp. do roku 1964.¹⁷ Především závazky z bezdůvodného obohacení už nejde považovat za závazky odpovědnostní, ale spíše za skupinu zvláštních, mimosmluvních závazků vznikajících z určitých, v zákoně stanovených důvodů.¹⁸ V právní úpravě bezdůvodného obohacení již chybí právní úprava vztahů, tykajících se věcí nalezených, skrytých, jejichž vlastník není znám, jakož i věcí opuštěných, která byla přesunuta do ustanovení § 135 ObčZ.¹⁹ Zrušeno bylo též ustanovení § 453a (o připadnutí věci státu) a § 457 odst. 2 a 3 (o návrzích prokurátora na připadnutí přijatého plnění státu), tedy již výše zmíněné posílení státu a to z důvodu, že svým represivním pojetím vybočovalo z restitučních či reparačních cílů bezdůvodného obohacení.²⁰

¹⁷ KORECKÁ, Věra. Bezdůvodné obohacení podle novely občanského zákoníku. *Právo a zákonnost*. 1992, **40**(8), 458-465. ISSN 1210-0900. S. 458

¹⁸ KORECKÁ, Věra. Bezdůvodné obohacení podle novely občanského zákoníku. *Právo a zákonnost*. 1992, **40**(8), 458-465. ISSN 1210-0900. S. 459

¹⁹ POKORNÝ, Milan. O bezdůvodném obohacení podle novelizovaných ustanovení občanského zákoníku, *Právní rozhledy*. 1993, **1**(6), 185-188. ISSN 1210-6410. S. 185

²⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1052

2. Pojem bezdůvodné obohacení

2.1. Vymezení pojmu bezdůvodné obohacení

V souvislosti se samotným vymezením pojmu bezdůvodné obohacení, v němž se prolínají vedle hledisek právních i hlediska morální, bych v první řadě zmínil určitý nedostatek v množství literatury a článků věnující se této problematice a zároveň, jak trefně zmiňuje prof. Tichý, relativně omezený zájem o tuto oblast práva, čemuž odpovídá i stav české právní terminologie, jež je nerozvinutá a reflektuje určitou pojmológickou zaostalost.²¹ Navíc se jedná o problematiku velice složitou. K charakteristice dané problematiky se prof. Vladimír Kubeš vyjádřil takto: „jedna z nejspornějších a nejzáhadnějších otázek občanského práva jest otázka obohacení, resp. žalob z obohacení.“²²

Nicméně i přes tyto problémy najdeme v českém právním publikačním prostředí hned několik definic pojmu bezdůvodné obohacení a s nimi související vysvětlení této problematiky. Tak třeba „*Bezdůvodné obohacení chápeme jako přesun majetku (majetkových hodnot) z oprávněné dispozice jedné osoby nezávisle na zavinění do dispozice (neoprávněné) jiného subjektu a s tím spojené následky.*“²³ JUDr. Milan Pokorný chápe bezdůvodné obohacení jako „závazek, z něhož vzniká tomu, kdo se obohatil, povinnost vydat to, o co se bezdůvodně obohatil, a naproti tomu vzniká i právo toho, na jehož úkor k obohacení došlo, požadovat vydání toho, o č se druhý (další) ze subjektů tohoto závazku obohatil.“²⁴ Dále za zmínku stojí definice podaná v odborném právnickém časopisu Právník „*Právní vztah z bezdůvodného obohacení je mimosmluvním závazkovým vztahem, z něhož vzniká obohacenému povinnost vydat to, o č se obohatil, a tomu, na jehož úkor k obohacení došlo, právo požadovat vydání všeho, o č se povinný obohatil.*“²⁵ O něco stručnější vysvětlení pojmu poskytuje JUDr. Hulmák, „o bezdůvodné obohacení jde tehdy, jestliže subjekt získá majetkový prospěch k újmě

²¹ TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 15

²² KORECKÁ, Věra. Bezdůvodné obohacení podle novely občanského zákoníku. *Právo a zákonnost*. 1992, **40**(8), 458-465. ISSN 1210-0900. S. 460

²³ TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 15

²⁴ POKORNÝ, Milan. O bezdůvodném obohacení podle novelizovaných ustanovení občanského zákoníku, *Právní rozhledy*. 1993, **1**(6), 185-188. ISSN 1210-6410. S. 185

²⁵ ŠTURSOVÁ, Lucie. Institut bezdůvodného obohacení de lege ferenda. *Právník*. 2008, **147**(3), 295-305. ISSN 0231-6625. S. 295

*jiného bez právního důvodu.*²⁶ Jako poslední si dovolím upozornit také na definici JUDr. Handlara, podle něhož dojde-li k bezdůvodnému obohacení „*vzniká nový samostatný závazkový právní vztah z bezdůvodného obohacení, jehož obsahem je povinnost obohacenému vydat bezdůvodné obohacení tomu, na jehož úkor bylo získáno (postiženému), popř. státu, a právo postiženého (popř. státu) žádat na obohaceném vydání bezdůvodného obohacení.*“²⁷

Všechny tyto výše zmiňované definice mají svůj základ v právní úpravě bezdůvodného obohacení, přesněji řečeno v občanském zákoníku, zákon. č. 40/1964 Sb. (dále jen „ObčZ“) v části šesté, hlavě třetí, v ustanoveních § 451 až 459. Dle judikátu Nejvyššího soudu tato právní úprava bezdůvodného obohacení poskytuje ochranu majetkovým vztahům a zároveň zabezpečuje, aby ten, kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatil, toto obohacení vydal a k tomu navíc dodává, že je tak zajištěno odčerpání neoprávněně získaných hodnot a zároveň je realizována jedna z velmi důležitých základních zásad občanského práva, tj. zákaz bezdůvodně se obohatit na úkor druhého.²⁸

Cílem zákonné úpravy je, aby se žádná ať fyzická či právnická osoba, v rozporu s právním řádem a dobrými mravy, neobohatila bezdůvodně na úkor jiné fyzické či právnické osoby. Je zde ve své podstatě projevena široce chápaná zásada neminem leadere. Důležitou roli v takto formulované úpravě plní funkce uhrazovací (reparační) a v jejím rámci funkce restituční a navíc je zde uplatněna i funkce výchovná. Účelem uhrazovací funkce je, že se postiženému, tedy osobě, na jejíž úkor bylo obohacení bezdůvodně získáno, musí zpět vydat veškeré obohacení (úhrada in natura). V případě, že toto není možné (např. kdy bezdůvodné obohacení bude spočívat ve výkonech, či případ, kdy věc, která má být vydána, už neexistuje), musí být postiženému poskytnuta úhrada v penězích (úhrada in reluto). Tyto dva způsoby úhrady tak do jisté míry přispívají k ochraně vlastnického práva, protože dochází „*k odčerpání majetkového prospěchu od osoby, která je neoprávněně získala na úkor jiného, k nápravě vzniklé majetkové újmy, k odstranění nežádoucí poruchy mezi dvěma či více individuálně určenými subjekty, a tím ke spravedlivému ekvivalentnímu vyvážení porušené majetkové*

²⁶ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8. S. 584

²⁷ HANDLAR, Jiří. Oprávnění třetí osoby splnit závazek dlužníka a bezdůvodné obohacení podle § 454 ObčZ. *Soudní rozhledy*. 2003, 9(9), 297-303. ISSN 1211-4405. S. 297

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007

rovnováhy“.²⁹ Poslední výše zmíněná funkce, výchovná, spočívá ve hrozbě sankce, která spočívá v následném vydání bezdůvodného obohacení a tím odrazuje jak konkrétního obohaceného, tak i zároveň všechny ostatní osoby před tím, aby se na úkor jiných osob bezdůvodně obohacovaly.³⁰

V ustanovení § 489 ObčZ, které pojednává o vzniku závazků, je bezdůvodné obohacení výslovně považováno za samostatný zavazovací důvod. Subjekty tohoto vztahu jsou osoba oprávněná z bezdůvodného obohacení, či jinak řečeno osoba dotčená, případně postižená a dokonce ve starší literatuře, na základě vlivu německého/rakouského názvosloví „entreicherte Person - ukřácený“, osoba označená jako věřitel.³¹ Osobu, proti níž nárok z bezdůvodného obohacení směřuje, pojmenováváme jako dlužníka, případně i jako obohaceného. Pro nárok z tohoto právního vztahu užíváme římskoprávní termín kondikce. Ze slova kondikce vytváříme sloveso – „kondikcionovat“, které nám značí vymáhání, vydání, nárokování či vrácení bezdůvodného obohacení resp. náhrady za ně.³²

Pokud se jedná o povinnost vydat bezdůvodné obohacení, tak ta je majetkovou povinností obligační. Tzn. v případě, dojde-li k bezdůvodnému obohacení zhodnocením cizí věci, kterou následně obohacený převedl na jiného, nepřechází povinnost vydat bezdůvodné obohacení spolu s vlastnickým právem na nabyvatele. Tedy v tomto případě, je obohacený nadále původní vlastník a jeho tíží reparační povinnost. To však neznamená, že nemůže dojít ke změně v osobě dlužníka. Naopak ke změně dojít lze, ale způsoby předvídanými občanským zákoníkem, např. na základě písemné dohody o převzetí dluhu uzavřené mezi převodcem a nabyvatelem za předpokladu, že s tím bude postižený (věřitel) souhlasit.³³ Obdobně změny v osobě věřitele se řídí příslušnými ustanoveními občanského zákoníku o změnách závazků.

²⁹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. 2, díl 3., Závazkové právo. 5., jubilejní aktualiz. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-473-4. S. 516

³⁰ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. 2, díl 3., Závazkové právo. 5., jubilejní aktualiz. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-473-4. S. 516

³¹ TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie.* 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 15

³² TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie.* 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 15

³³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008.* Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1054

2.2. Obecné předpoklady vzniku závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení

V kontextu se samotným vymezením pojmu je dále třeba pojednat o obecných předpokladech vzniku závazkového právního vztahu z bezdůvodného obohacení. Je zde pět obecných předpokladů jeho vzniku. Prvním předpokladem je vznik obohacení (majetkového prospěchu) na straně obohaceného, kdy toto obohacení musí být vždy objektivně vyjádřitelné v penězích.³⁴ K tomu přistupuje předpoklad druhý, který stanoví, že toto obohacení musí být obohacení bezdůvodné. Třetí předpoklad požaduje vznik majetkové újmy na straně postiženého. Dále čtvrtý, aby obohacený získal majetkový prospěch na úkor postiženého, a poslední pátý předpoklad naopak vyžaduje neexistenci zvláštní úpravy, která má jinak aplikační přednost.³⁵

Nyní se pokusím blíže rozebrat těchto 5 výše naznačených obecných předpokladů vzniku závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení.

Prvním z předpokladů je, aby k obohacení vůbec došlo, či jinak řečeno „nedostačí, že hodnota přešla ze jmění žalobcova do jmění žalovaného, nýbrž vyžaduje se, aby žalovaný měl z toho užitek, to znamená, že to, co přešlo, mělo nejen hodnotu pro žalobce, nýbrž, že mělo hodnotu i pro žalovaného.“³⁶ Obohacení je majetkový, tedy penězi ocenitelný prospěch, který může mít charakter rozmnožení majetku obohaceného, tj. zvětšení jeho aktiv, příkladem může být přijetí plnění z právního důvodu, který odpadl. Majetkovým prospěchem však může být také snížení pasiv v majetku obohaceného, např. v souvislosti s tím, že za něj to, co po právu měl plnit sám, plnil někdo jiný. Za majetkový prospěch se považuje i nezmenšení majetku obohaceného, pokud by takový následek nastal, když by splnil svou právní povinnost.³⁷ Důležité je, jak podotkl judikát Nejvyššího soudu, že za bezdůvodné obohacení nelze považovat jakýkoliv prospěch, jehož by teoreticky mohl dosáhnout vlastník věci, ale pouze ten prospěch, o nějž na jeho úkor obohacený buď zvýšil svůj majetkový stav, anebo o nějž se jeho majetkový stav nezmenšil, ač by se tak za běžných okolností

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 4131/2007

³⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1054

³⁶ HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-328-9. S. 530

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 845/99; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 68/2007; ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1054

stalo.³⁸ Užitek obohaceného může mít charakter trvalý, ale také přechodný. Obohacení není spatřováno pouze v tom, že obohacený má u sebe peníze, či jiné věci. Ustanovení § 458 odst. 1 ObčZ výslovně počítá s tím, že bezdůvodné obohacení bude spočívat ve výkonech. Právě požadavek existence obohacení představuje hlavní rozdíl mezi závazky z bezdůvodného obohacení a závazky k náhradě škody.³⁹

Druhou podmínkou vzniku závazkového právního vztahu je, že obohacení musí být bezdůvodné. Právním důvodem může být jakákoliv právní skutečnost, která povede k majetkové újmě na jedné straně a majetkovému prospěchu na straně druhé. V souvislosti s tím, že soukromé právo je založeno na principu, že vše je dovoleno, co není zakázáno, bezdůvodné obohacení vzniká v případě, kdy chybí právní důvod tam, kde je pro majetkový prospěch k újmě jiného nezbytný.⁴⁰ Nejčastější případy, kdy má obohacení charakter obohacení bezdůvodného, jsou zakotveny v ustanoveních § 451 odst. 2 a § 454 ObčZ. Podmínkou vzniku závazku z bezdůvodného obohacení zásadně není protiprávní čin obohaceného. To potvrzuje i judikatura Nejvyššího soudu. Příkladem může být judikát, ve kterém Nejvyšší soud konstatuje, že „*předpokladem bezdůvodného obohacení není protiprávní úkon obohaceného ani jeho zavinění, nýbrž objektivně vzniklý stav obohacení, k němuž došlo způsobem, který právní řád neuznává.*“⁴¹ To ovšem neznamená, že by zde protiprávní čin být nesměl. Naopak, v případech, kdy majetkový prospěch je získán plněním z nepoctivých zdrojů, častokrát zde protiprávní čin naopak bude. V těch případech, kdy dodatečně odpadne právní důvod, jako např. po odstoupení od smlouvy, obohacení se může stát bezdůvodným rovněž až po uplynutí určité doby od okamžiku, kdy se plnilo. Bezdůvodnost obohacení nemusí nutně pramenit z lidského chování, ale může k ní dojít i v důsledku právní události. Určující je tedy pouze to, zda objektivně nastal protiprávní stav bezdůvodného obohacení.⁴²

³⁸ Rozsudek nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2001, sp. Zn. 25 Cdo 845/99

³⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1055

⁴⁰ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8. S. 587

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1208/2000; obdobně Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3545/2009

⁴² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1055

Dalším předpokladem vztahu z bezdůvodného obohacení je újma na straně postiženého, o které platí prakticky totéž, co o obohacení druhého subjektu.⁴³ V první řadě musí mít újma majetkovou hodnotu. Tato újma může mít jednak charakter zmenšení majetku, tedy aktiv, či naopak zvětšení jeho pasiv (např. splněním nedluhu), případně může záležet v tom, že se jeho majetek nezvětšil, ač by se za běžných okolností zvětšit měl (např. vykonáním nějaké práce nebo poskytnutím nějaké služby pro obohaceného bezesmluvně nebo na základě neplatné smlouvy). Důležité je také zmínit, že újmu postiženého nelze považovat za zrcadlový obraz obohacení druhé osoby, resp. nikoliv vždy.⁴⁴ Příklad, kdy si bude obohacení i újma odpovídat jak co do výše, tak zároveň co do své povahy, nastane tam, kdy někdo zaplatí jinému peněžní částku v mylném přesvědčení, že ji dluží. Naopak tam, kde bezesmluvně někdo užíval zdarma cizí věc, pak obohacení a újma nejsou stejného druhu. Rozdílná může také být i výše újmy a obohacení. Soudní praxe zastává názor, že v případě, kdy někdo investuje do cizí nemovitosti, je výše obohacení dána nikoliv tím, co postižený vynaložil, ale tím, o co se zvětšila hodnota nemovitosti, do níž byly investice vynaloženy. Tak například v judikátu Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2012 je jasně stanoveno, že „výše náhrady neodpovídá hodnotě vynaložených prostředků či provedených prací (investic), nýbrž zhodnocení věci, jež se obohacenému dostalo, tj. rozdíl mezi hodnotou věci (tržní cenou) před investicemi a poté.“⁴⁵ Tedy v těchto případech se předpokládá, že vynaložené investice jsou zpravidla vyšší, než částka, o níž se zvýšila hodnota nemovitosti. Obecně však platí, že obohacení musí být na úkor, tedy k újmě postiženého. Pokud je obohacení vyšší než újma postiženého, nemůže část obohacení přesahující výši újmy postižený odčerpat obohacenému pomocí institutu bezdůvodného obohacení.⁴⁶

Nejvyšší soud v jednom svém judikátu konstatoval že „k obohacení jednoho subjektu musí současně dojít na úkor subjektu druhého, tedy to, co představuje

⁴³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1055

⁴⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1056

⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2012, sp.zn. 28 Cdo 3481/2012

⁴⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1056

*obohacení jedné strany, je současně újmou strany druhé.*⁴⁷ ObčZ v první řadě požaduje, jako další podmínku vzniku bezdůvodného obohacení, obohacení osoby na úkor druhé osoby. Samotná skutečnost, že se jedna osoba obohacuje, kdežto druhé osobě nevzniká újma, vztah bezdůvodného obohacení nezakládá. Bezdůvodné obohacení může nastat pouze v těch případech, kdy je zde kauzální nexus, či jinak řečeno příčinná souvislost mezi majetkovou újmou a majetkovým prospěchem. Příčinná souvislost není dána, pokud by k obohacení jednoho subjektu došlo i bez majetkové újmy druhé strany.⁴⁸ Lze tedy shrnout, že pokud příčinná souvislost dána není, nelze hovořit o bezdůvodném obohacení.

Vztah institutu bezdůvodného obohacení k jiným institutům má v českém právu povahu subsidiární. V podstatě se dá říci, že se zde do jisté míry uplatní zásada „lex specialis derogat legi generali“, tedy pokud existuje zvláštní právní úprava, postupuje se podle ní a nikoliv podle § 451 a násl. ObčZ. A naopak v těch případech, kdy taková zvláštní regulace chybí, postupuje se podle obecného režimu bezdůvodného obohacení. Pro souběžně vzniklá práva ze smluv a z deliktů platí, že se zde vždy uplatňuje aplikační přednost zvláštní právní úpravy před institutem bezdůvodného obohacení.⁴⁹ Tak například, jde-li o vztah mezi bezdůvodným obohacením a plněním ze smlouvy, judikatura jasně uvádí, že nárok na splnění povinnosti vyplývající z dohody o vrácení plnění z kupní smlouvy je nárokem na plnění ze závazku (dohody), nikoliv nárokem na vydání bezdůvodného obohacení.⁵⁰ Obdobně při smlouvě o výpůjčce se nemůže po uplynutí stanovené doby půjčitel domáhat po vypůjčiteli vrácení věci s argumentem, že na straně vypůjčitele došlo k bezdůvodnému obohacení, protože v daném případě právní důvod odpadl, ale naopak musí uplatnit vrácení věci z důvodu výpůjčky a z právního důvodu upraveného v § 662 odst. 1 ObčZ.⁵¹ Vše potvrzuje Nejvyšší soud, který zmiňuje, že povinnost k vydání bezdůvodného obohacení nastupuje, jestliže k vrácení neoprávněně získaných majetkových hodnot nemůže dojít v rámci konkrétního právního

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 4131/2007

⁴⁸ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8. S. 587

⁴⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008.* Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1057

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2911/99

⁵¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008.* Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1057

vztahu mezi účastníky podle příslušných ustanovení, jež se na daný právní poměr vztahují, a nepřichází-li v úvahu ani odpovědnost za škodu.⁵²

Důležité je také pojednat o vzájemném vztahu bezdůvodného obohacení a náhrady škody. Také zde se uplatňuje subsidiární povaha a z té tedy vyplývá, že náhrada škody má opět přednost. Právo na vydání bezdůvodného obohacení je možné uplatnit jenom tam, kde nejsou splněny podmínky pro dosažení téhož plnění z titulu práva na náhradu škody.⁵³ Rozlišování, zda je právním důvodem žaloby plnění bezdůvodného obohacení, nebo zda se žaloba opírá o jiný právní titul, má především praktický význam, který se projevuje například při určení počátku běhu promlčecí doby a při stanovení její délky.⁵⁴

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007

⁵³ Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79

⁵⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. *Zákony - komentáře*. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1057

3. Skutkové podstaty bezdůvodného obohacení

3.1. Obecná skutková podstata

V ustanovení § 451 odst. 1 ObčZ je představena základní skutková podstata takto: „*Kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat.*“ Na toto ustanovení navazují tzv. skutkové postaty zvláštní, které jsou vyjádřeny v § 451 odst. 2 ObčZ tak, že „*Bez důvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního důvodu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.*“ V následném § 454 ObčZ je zakotvena další zvláštní skutková podstata: „*Bez důvodně se obohatil i ten, za něžž bylo plněno, co po právu měl plnit sám.*“ V souvislosti s vymezením základní a zvláštních skutkových podstat je vhodné zmínit i problematiku vzájemného poměru těchto podstat, tedy poměru § 451 odst. 1 ObčZ na jedné straně a § 451 odst. 2 a § 454 ObčZ na straně druhé. Soudy a jejich judikatura zastávají názor, že první odstavec ukládá v podstatě všeobecnou generální povinnost vydat bezdůvodné obohacení a teprve zvláštní skutkové podstaty uvádějí, co se považuje za bezdůvodné obohacení. Dokonce jeden z judikátu konstatoval, že není správné, jestliže soud právní posouzení otázky, zda jde o bezdůvodné obohacení, odůvodňuje jen poukazem na toto ustanovení (myšleno § 451 odst. 1 ObčZ) aniž dovodí, o který z případů uvedených v ustanoveních § 451 odst. 2 a § 454 ObčZ jde.⁵⁵ Problémem či nedostatkem by mohla být situace, kdy by zde byl objektivně stanovený případ bezdůvodného obohacení, ale vzhledem k tomu, že by na tuto situaci nedopadala žádná zvláštní skutková podstata, nešlo by ji podle ustanovení o bezdůvodném obohacení postihnout. Proto také v odborných publikacích je zastáván názor, který na poměr základní skutkové podstaty a zvláštních skutkových podstat nahlíží jako na poměr subsidiarity a speciality.⁵⁶ Podle tohoto stanoviska tedy zvláštní skutkové podstaty, tzn. ty podstaty, které se nejvíce vyskytují, mají vůči obecné skutkové podstatě povahu speciální a pokud by některý případ nebylo možno posoudit podle skutkové podstaty zvláštní, aplikoval by se na něj

⁵⁵ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74, R 26/75

⁵⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. *Zákony - komentáře*. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1053

přímo § 451 odst. 1 ObčZ.⁵⁷ Z toho plyne závěr, že „*existuje obecná skutková podstata bezdůvodného obohacení, ovšem s tím, že soudní judikatura žádnou obecnou skutkovou podstatu neuznává.*“⁵⁸ Ještě dodám, že členění zvolené zákoníkem se zcela nekryje s tradiční civilistickou naukou, která od Justiniánské kompilace rozlišuje bezdůvodné obohacení v jiném třídění.⁵⁹

3.2. Plnění bez právního důvodu

Jako první zvláštní skutkovou podstatu zákoník zmiňuje *condictio indebiti*. Jedná se o situace, kdy právní důvod, který by zakládal právo na plnění, od počátku neexistoval. Obdobný výklad konstatuje Nejvyšší soud, který judikoval, že se jedná o případ kdy „*někdo plnil jinému, ač s ním nebyl v žádném právním vztahu, a od počátku chyběl právní důvod plnění.*“⁶⁰ Plnění bez právního důvodu může vzniknout např. v situacích, kdy dojde ke splnění neexistujícího dluhu nebo při užívání cizího pozemku bez nájemní smlouvy. Dále přijetím zálohy na plnění podle smlouvy, kterou účastníci zamýšleli uzavřít, avšak k jejímu uzavření nedošlo, vyplacením pojistného, které není kryto pojistnou smlouvou nebo rozdílem mezi zaplacenou cenou a cenou úředně stanovenou, případně investicemi do cizí věci.⁶¹ V neposlední řadě se jedná o situace, kdy někdo zaplatil určitou peněžitou částku nebo by pro někoho provedl určitou službu v omylu, že je s ním v právním vztahu a tedy že plní svůj závazek, ve skutečnosti však právní vztah a závazek od počátku neexistoval. Obecně pro tuto skutkovou podstatu lze podotknout, že pro vznik tohoto typu bezdůvodného obohacení musí dojít k poskytnutí plnění tomu subjektu, který k jeho přijetí není oprávněn, protože pro něj už od začátku neexistuje žádný právní důvod.⁶² Dokonce Prof. Bejček konstatuje, že „*v pravém slova smyslu by se tato situace neměla ani označovat jako „plnění“, neboť neexistuje závazková povinnost, která by se měla plnit.*“ Navíc dodává, že se jedná o

⁵⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1053

⁵⁸ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8. S. 591

⁵⁹ HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-328-9. S. 531

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2007, sp. zn. 33 Odo 84/2005

⁶¹ Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79

⁶² FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 769

„pojmoslovnou konvenci, která dovoluje jednoslovné označení situace, přesněji definované jako „poskytnutí právně bezdůvodné výhody“.“⁶³

Velice problematická je otázka, zda musí být plněno omylem. V římském právu bylo vždy plnění omylem požadováno. S touto tezí souhlasí i soudní judikatura, ovšem pouze v souvislosti s dokazováním.⁶⁴ Nicméně v současné praxi se směřuje k tomu, že žalobce nemusí tvrdit ani prokazovat, že jednal v omylu. Pokud je však zjištěno, že určitý subjekt, který poskytl plnění, věděl o absenci právního důvodu, je nutné řešit otázku, zda nešlo o darování.

O bezdůvodné obohacení plněním bez právního důvodu se nebude jednat v případech plnění předjímaném v § 53 odst. 9 ObčZ.⁶⁵ Situace, kdy pro určité plnění, původně bezdůvodné, vznikne dodatečně právní důvod, už občanský zákoník neřeší. Z logiky věci ovšem plyne, že možnost žádat o vrácení takového plnění by měla být vyloučena. Pokud pro určité plnění teprve následně vznikne právní důvod, bylo by vnitřně rozporné považovat jej zároveň za plnění bez právního důvodu. Protiprávní stav bezdůvodného obohacení jednoho subjektu na úkor druhého tu sice byl, nicméně už zde není, neboť byl následně odstraněn.⁶⁶

3.3. Plnění z neplatného právního úkonu

Další skutková podstata zakotvena v ustanovení § 451 odst. 2 ObčZ je skutková podstata plnění z neplatného právního úkonu (*condictio ob iniustam causam*). Odlišnost od první skutkové podstaty je v tom, že zde právní důvod pro plnění je, avšak není možné se jeho účinků dovolat.⁶⁷ Z formálně právního hlediska tedy právní důvod vznikl, je však od počátku neplatný. Problematiku absolutní neplatnosti právního úkonu a relativní neplatnosti právního úkonu, resp. jejich odlišení, zákoník v souvislosti s touto situací neřeší. Význam tohoto rozlišení je pouze pro určení počátku běhu promlčecí lhůty. V případě neplatnosti absolutní, se o bezdůvodné obohacení jedná již

⁶³ BEJČEK, Josef. Bezdůvodné obohacení, *Právní rádce*. 1994, 2(11), 9-10. ISSN 1210-4817. S. 9

⁶⁴ Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79

⁶⁵ § 53 odst. 9: Poskytuje-li dodavatel plnění spotřebiteli bez objednávky, není spotřebitel povinen dodavateli jeho plnění vrátit ani jej o tom vyrozumět.

⁶⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1064

⁶⁷ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 770

okamžikem, kdy bylo plněno, a promlčecí doba začíná běžet již tímto okamžikem. Zatímco v případě plnění z relativně neplatného právního úkonu, je plnění po právu, pokud se relativní neplatnosti oprávněný subjekt nedovolá. Subjektivní promlčecí doba začíná běžet právě až uplatněním relativní neplatnosti. V této souvislosti může nastat situace, že již došlo k promlčení v obecné objektivní tříleté promlčecí době dle § 101 ObčZ.⁶⁸

Starší odborná literatura považovala za bezdůvodné obohacení získané plněním z neplatného právního úkonu ty případy, kdy jsou splněny kumulativně dvě podmínky. Jednak poskytnutí plnění a zároveň neplatnost právního úkonu, na jehož základě bylo toto plnění poskytnuto.⁶⁹ Platí, že neplatné právní úkony jsou jednak společensky nežádoucí a především jsou hlavně v rozporu s objektivním právem. Z toho plyne důvodnost, aby v případě, že bylo na jejich základě plněno, byli účastníci zavázáni vrátit si navzájem poskytnuté plnění, a to právě z důvodu, že je zde postrádán právní důvod. K tomu judikatura dodává, že je vždy potřeba zkoumat platnost, resp. neplatnost právního úkonu, na jehož základě bylo plněno. Konkrétně jeden judikát stanoví, že „*při posuzování věci z hlediska odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch získaný plněním z neplatného právního úkonu si soud musí vždy vyřešit předběžnou otázku platnosti právního úkonu, na jehož základě bylo plněno.*“⁷⁰ Žalobce se tak nemusí domáhat vyslovení neplatnosti právního úkonu, na jehož základě došlo k bezdůvodnému obohacení, ale může rovnou uplatnit žalobu na plnění dle § 80 písm. b) zák. č. 99/1963 Sb., (o. s. ř.), tedy rovnou se může domáhat splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva. V tomto sporu si pak soud otázku neplatnosti posoudí jako prejudiciální ve smyslu ustanovení § 135 o. s. ř.⁷¹ Mezi příklady bezdůvodného obohacení tohoto typu se řadí situace, kdy je zaplácena kupní cena za věc, která je vyloučena z obchodování, což vyvolává neplatnost smlouvy, dále soudní praxe zařazuje pod tuto skutkovou podstatu zejména plnění na základě kupních smluv neplatných proto, že dohodnutá kupní cena přesáhla cenu stanovenou podle

⁶⁸ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 770

⁶⁹ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39. S. 74

⁷⁰ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 29. 9. 1987, sp. zn. Cpj 41/87, R 4/88

⁷¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1065

cenových předpisů a ten, kdo byl důvodem neplatnosti dotčen, se relativní neplatnosti dovolal.⁷²

V těch případech, kdy je neplatným právním úkonem smlouva, se užije pro vzájemnou restituční povinnost smluvních stran ustanovení § 457 ObčZ. Toto ustanovení stanoví, že „*Je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal.*“ Není bez zajímavosti ani usnesení NS, které konstatuje, že „*spočívá-li bezdůvodné obohacení v plnění na základě neplatné smlouvy, jsou ve vzájemném vztahu pouze její účastníci*“ k tomu navíc dodává, že toto platí i „*bez ohledu na to, zda se v souvislosti s plněním z neplatné smlouvy obohatil i někdo jiný nebo zda v souvislosti s plněním z této smlouvy došlo k bezdůvodnému obohacení i na úkor někoho jiného.*“⁷³ Věcná legitimace, a to ať aktivní nebo pasivní, je tedy dána pouze na straně účastníků smlouvy. K doplnění dále NS uvádí, že „*jestliže bezdůvodné obohacení spočívá v užívání nemovitosti (v ní určených prostor) na základě neplatné nájemní smlouvy uzavřené mezi žalovaným a třetí osobou, tak o prospěch získaný plněním bez právního důvodu se v poměrech žalovaného nejedná.*“⁷⁴ Restituční povinnost tedy stíhá pouze účastníky smlouvy, tj. smluvní strany, a ty mají vůči sobě vzájemnou povinnost vrátit si vše, co podle neplatné smlouvy dostaly. Ze zákona tak vzniká tzv. synallagmatický závazek, v němž je povinnost obou stran k plnění na sebe vzájemně vázána.⁷⁵

Poskytnuté plnění, na základě právního úkonu neplatného jen pro nedostatek formy, není podle této skutkové podstaty považováno za bezdůvodné obohacení, ale je z režimu bezdůvodného obohacení vyjmuto na základě § 455 ObčZ.⁷⁶

3.4. Plnění na základě právního důvodu, který odpadl

Na třetím místě zákoník uvádí případ, kdy právní důvod, který původně vznikl, později odpadl (*condictio causa data causa non secuta*). Důležité pro tuto skutkovou podstatu je, aby odpadl titul pro předcházející plnění a to z důvodu toho, že pouze

⁷² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1064

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 28 Cdo 263/2010

⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 28 Cdo 263/2010

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 383/05

⁷⁶ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 770

v takovém případě se plnění za dobu minulou stává bezdůvodným obohacením a mělo by být vypořádáno.⁷⁷ Z toho plyne, že zánik právního vztahu např. v důsledku uplynutí doby, nebo výpovědi nestačí. V těchto případech by bylo plněno po právu.

Za klasický příklad bezdůvodného obohacení na základě právního důvodu, který odpadl, je přijetí plnění na základě smlouvy, která je následně zrušena (ať už ze zákonných nebo smluvených důvodů) dle ustanovení § 48 ObčZ s právními důsledky *ex tunc*.⁷⁸ Dále se pod tuto skutkovou podstatu podřazují situace, kdy právní důvod dodatečně odpadl splněním rozvazovací podmínky, či případ plnění učiněného za předpokladu, že dojde ke vzájemnému plnění, pokud k němu následně nedošlo.⁷⁹ Judikatura zařazuje do této skutkové podstaty také platby poskytnuté předem za domluvenou, ale pak neuskutečněnou občanskou výpomoc, peníze svěřené na nákup různých věcí, na dodání paliva apod. a to vždy za předpokladu, že nevznikl k jejich vrácení jinak podložený závazek.⁸⁰ Dále sem patří případy, kdy zanikl závazek v důsledku dodatečné nemožnosti plnění dle § 575 ObčZ či dohody dle ustanovení § 573 ObčZ. K podobným důsledkům vede i zrušení smlouvy v případě prodlení dlužníka. Tato skutková podstata je podrobněji rozvedena i v ustanovení o ochraně oprávněného dědice v § 485 ObčZ. I v tomto případě je dědictví vydáno na základě platného právního úkonu, nicméně pokud v zákonem stanovené tříleté době dojde ke zjištění, že dědicem je někdo jiný, například na základě nově objevené závěti, je původní dědic povinen se s oprávněným dědicem vypořádat právě podle zásad o bezdůvodném obohacení.⁸¹

Bez zajímavosti není ani případ konstitutivního rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno. NS konstatuje, že „*Bez důvodným obohacením se může stát též plnění přijaté na základě vykonatelného rozhodnutí, jež bylo následně zrušeno*“ a v souvislosti s tímto dále judikuje, že „*domáhá-li se vrácení plnění ten, kdo plnil povinnost uloženou mu soudem (případně i jiným orgánem) závisí důvodnost jeho požadavku na tom, zda podle hmotného práva plnil povinnost, kterou skutečně měl, či nikoliv*“ a konečně že

⁷⁷ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8. S. 592

⁷⁸ § 48 odst. 1: Od smlouvy může účastník odstoupit, jen jestliže je to v tomto zákoně stanoveno nebo účastníky dohodnuto.

⁷⁹ Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79

⁸⁰ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74, R 26/75

⁸¹ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 770

„zrušením rozhodnutí, podle něžž bylo plněno, dochází k bezdůvodnému obohacení jen v případě, že právní důvod tohoto plnění nespočíval v hmotném právu, tedy že podle hmotného práva zde povinnost neexistovala.“⁸² Odborná literatura sem řadí i případ, kdy plnění bylo poskytnuto subjektu, jehož právo mezitím zaniklo uplynutím propadlé (prekluzivní) lhůty.⁸³ Na straně druhé je zde názor odlišný, konkrétně JUDr. Hulmák konstatuje, že „pod tuto skutkovou podstatu nelze zařadit případy, kdy byla plněna povinnost zaniklá již v důsledku prekluze“ a řadí tento případ do skutkové podstaty plnění bez právního důvodu.⁸⁴ Problematiku vzájemného plnění subjekty obchodního práva podle smlouvy, od níž došlo k následnému odstoupení a vrácení tohoto plnění, speciálně upravuje ustanovení § 351 odst. 2. ObchZ. Pro úplnost lze dodat, že dnem určujícím počátek běhu objektivní promlčecí lhůty je moment odpadnutí právního důvodu plnění.⁸⁵

3.5. Prospěch získaný z nepoctivých zdrojů

Jako poslední skutkovou podstatu v ustanovení § 451 odst. 2 zákoník zmiňuje *condictio ob turpem vel iniustam causam*, či jinak řečeno majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. V první řadě je potřeba vysvětlit, co se rozumí pod pojmem „nepoctivé zdroje“ Občanský zákoník na žádném svém místě nikde blíže nevymezuje, co lze považovat za nepoctivý zdroj. Jedná se o pojem značně široký, kdy obsah tohoto pojmu by bylo možné vyjádřit velkým počtem konkretizovanějších hledisek, přesto by však nebylo možno obsáhnout všechny konkrétní situace, kdy se nabytí majetkového prospěchu jeví jako nepoctivé.⁸⁶ Z tohoto důvodu zvolil zákonodárce pro právní úpravu abstraktněji vyjádřený pružný pojem, jehož konkrétní naplnění ponechává aplikační praxi. Současná teorie i soudní praxe považují za nepoctivý zdroj ten, který není právním řádem uznán.⁸⁷ K tomu je však potřeba doplnit, že je nutné považovat za

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 28 Cdo 669/2010

⁸³ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. 2, díl 3., Závazkové právo. 5., jubilejní aktualiz. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-473-4. S. 526

⁸⁴ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné. 2., upr. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8. S. 593

⁸⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008.* Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1066

⁸⁶ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu.* 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně, Sv. 39. S. 78

⁸⁷ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. 2, díl 3., Závazkové právo. 5., jubilejní aktualiz. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-473-4. S. 527

nepoctivý zdroj i ten zdroj, kdy majetkový prospěch je získaný zdánlivě v souladu s právním řádem, ale je v rozporu s pravidly morálky společnosti. Jinak řečeno „*poctivost zdroje nelze tedy chápat jen ve smyslu právním, ale vyžaduje se poctivost v přísnějším, morálním významu.*“⁸⁸

Charakteristickým rysem této skutkové podstaty je tedy to, že příjemce plnění jedná v rozporu s dobrými mravy, či v rozporu s právním řádem a takové plnění není příjemce oprávněn si ponechat ani tehdy, jestliže plnění splňuje svůj účel.⁸⁹ Do této skutkové podstaty jsou řazeny případy, kdy dojde k majetkovému prospěchu trestnou činností.⁹⁰ V souvislosti s tím lze uvést jako příklad prospěch získaný z obchodování s pašovaným zbožím, z přijetí úplatku, z padělání a pozměňování peněz, z vydírání, z krádeží, z úplaty za prostituci, či kuplířství a v neposlední řadě třeba příjmy získané podvodem.⁹¹ Pro tyto situace není nutné, aby obohacený byl pro tento trestný čin odsouzen. Povinnost vydat bezdůvodné obohacení bude jej tížit i v tom případě, kdy z určitých důvodů k odsouzení nedojde, např. z důvodů nepřičetnosti, jako jednu z obecných podmínek trestní odpovědnosti.⁹²

Jak už jsem výše uvedl, tak za nepoctivé obohacení je považováno i obohacení získané v rozporu s dobrými mravy, např. lichvou. Pro zajímavost je možné zmínit uznání povinnosti k vrácení zaplacených přehnaně vysokých úroků, pokud jejich sazba přesáhla meze obchodní morálky.⁹³ V těch případech, kdy došlo k bezdůvodnému obohacení získáním majetkového prospěchu pro rozpor s dobrými mravy a nikoliv trestnou činností, je dle judikatury potřeba zvláště posuzovat „*hranici mezi dovoleným a nedovoleným jednáním*“ a dále „*je třeba uvažovat, zda jde skutečně o nárok z neoprávněného majetkového prospěchu, a nikoliv o nárok na náhradu škody*“.⁹⁴

⁸⁸ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39. S. 78

⁸⁹ TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 19

⁹⁰ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74, R 26/75

⁹¹ Správa Nejvyššího soudu SSR ze dne 22. 11. 1985, sp. zn. Pls 2/85, R 25/86

⁹² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1066

⁹³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1067

⁹⁴ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74, R 26/75

Dále je potřeba zmínit, že majetkový prospěch z nepoctivých zdrojů (bez ohledu na to, zda došlo k plnění či nikoliv) získá i ten, kdo užíval či si přisvojil hodnoty vyhrazené podle práva jinému, zejména, nepočítal-li si v dobré víře.⁹⁵ Naopak, jestliže žalovaný nevěděl, že koupil a dále prodal kradenou věc, tak se dle současné soudní praxe o majetkový prospěch z nepoctivých zdrojů nejedná.⁹⁶

V neposlední řadě je potřeba upozornit na „téměř“ třicet let starý judikát, avšak nadále velmi důležitý z hlediska této problematiky, který zakotvil tzv. domněnku poctivosti zdroje majetkového prospěchu.⁹⁷ Z této domněnky plyne, že ten, kdo se domáhá vydání neoprávněného majetkového prospěchu, musí nepoctivost zdroje prokázat. V případě, že postižený neprokáže protiprávnost nabytí majetkového prospěchu obohaceného, nemůže mít žaloba postiženého úspěch.⁹⁸ K tomuto lze ještě říci, že zavinění obohaceného se prokazovat nemusí, neboť v souladu s celkovým pojetím bezdůvodného obohacení se ani v tomto případě nevyžaduje.⁹⁹

3.6. Plnění za toho, kdo měl po právu právní povinnost plnit sám

Bezdůvodné obohacení ve smyslu § 454 ObčZ „*nespočívá ve zvětšení majetku povinného subjektu, nýbrž v tom, že se jeho majetkový stav nezmenší v důsledku toho, že jeho dluh byl splněn třetí osobou*“.¹⁰⁰ Jinak řečeno povinnému subjektu se majetek nenavýší, ale ani nezmenší, ačkoliv by se za normálních okolností zmenšit měl. Judikatura pro tuto skutkovou podstatu stanovila relativně podrobné předpoklady a podmínky. V první řadě bych zmínil usnesení NS, ve kterém jsou stanoveny dvě podmínky a to jednak existence právní povinnosti ke konkrétnímu plnění na straně toho, za něhož bylo plněno (tj. povinného subjektu) a dále splnění této povinnosti subjektem, který neměl právní povinnost.¹⁰¹ Existence právní povinnosti ke konkrétnímu plnění povinného subjektu může vyplývat ze zákona, ze smlouvy či z jiné právní

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 28 Cdo 964/2008

⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2008, sp. zn. 33 Odo 79/2006, SoJ 77/08

⁹⁷ Správa Nejvyššího soudu SSR ze dne 22. 11. 1985, sp. zn. Pls 2/85, R 25/86

⁹⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1067

⁹⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1067

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 1213/2007

¹⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2007, sp. zn. 33 Odo 431/2005

skutečnosti.¹⁰² To znamená, že existence právní povinnosti je nezbytným předpokladem nároku podle ustanovení § 454 ObčZ, neboť bez ní by takto definovaný prospěch povinné osobě nevznikl. K výše zmíněnému NS konstatuje, že „*pokud by totiž bylo poskytnuto plnění v době, kdy právní povinnost toho, za něž je plněno, z jakéhokoliv důvodu zcela či zčásti již neexistovala nelze hovořit o tom, že by plněním jiného vznikl povinnému prospěch spočívající v nezmenšení jeho majetku*“.¹⁰³

Dalším důležitým předpokladem pro aplikaci § 454 ObčZ je vědomé plnění povinnosti někoho jiného, tedy „*skutečnost, že mezi osobou, která plnění poskytovala, a osobou oprávněnou k přijetí plnění bylo zřejmé, že je plněn závazek jiné osoby, nikoliv osoby poskytující plnění*“.¹⁰⁴ Nemůže proto jít o případ, kdy je nepochybné, že osoba, která plnila, neměla v úmyslu plnit závazek jiného, ale naopak se snažila takovému plnění zabránit.¹⁰⁵ Konečně se sem řadí i požadavek, aby třetí osoba neplnila věřiteli proti vůli dlužníka. Při této skutkové podstatě „*není rozhodující, zda plnění bylo poskytnuto se souhlasem dlužníka, avšak nesmí jít o situaci, že bylo plněno proti jeho vůli*“.¹⁰⁶ Toto přímo vyplývá i z jedné ze základních občanskoprávních metod regulace, konkrétněji z metody rovnosti. Tato metoda zakazuje, aby někdo jinému, proti jeho vůli, ukládal povinnost nebo naopak zakládal subjektivní právo.¹⁰⁷ Problematika, zda lze splnit za jiného jeho povinnost kdykoliv, a to i bez jeho vědomí, není v odborné literatuře posuzována jednotně. Kromě výše uvedených názorů je nutno zmínit i názor JUDr. Hulmáka, který tvrdí, že „*subjekt, za kterého má být plněno, musí souhlasit, nestačí jeho nečinnost, ledaže by se z ní s ohledem na okolnosti konkrétního případu dal dovodit souhlas*“.¹⁰⁸

Z hlediska výkladu této skutkové podstaty považuji za vhodné upozornit na problém, který spočívá v tom, že se mnohdy pod případy skutkové podstaty „plnění bez právního důvodu“ nesprávně zahrnují právě případy, ve kterých se „za jiného plnilo, co

¹⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4256/2008

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4256/2008

¹⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 33 Odo 1322/2006

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 1999, sp. zn. 33 Cdo 973/98

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 970/2006

¹⁰⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1073

¹⁰⁸ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné. 2., upr. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8. S.595

podle práva měl plnit sám“.¹⁰⁹ Je zde tedy potřeba vymezit rozdíl, mezi skutkovou podstatou plnění bez právního důvodu na straně jedné a skutkovou podstatou plnění za toho, kdo měl po právu plnit sám na straně druhé. K objasnění může opět posloužit soudní praxe. Ta spatřuje rozdíl jednak v samotné podobě bezdůvodného obohacení, kdy stanoví, že „*při plnění bez právního důvodu se nabývají obohacením nové hodnoty, zatímco při plnění za jiného dochází k obohacení spočívajícímu v tom, že majetek obohaceného se nezmenšil,*“ a dále také v rozdílném vymezení osob, které jsou stranami závazku, kdy platí, že „*při plnění bez právního důvodu vzniká nárok na vydání bezdůvodného obohacení tomu, kdo plnil, vůči tomu, komu se plnilo zatímco při plnění za jiného vzniká nárok tomu, kdo plnil, vůči tomu, za koho se plnilo*“.¹¹⁰ V rámci takto rozdílného pojetí stran závazkového právního vztahu se rozdílné důsledky projevují vzhledem k plnění postiženého na pohledávku věřitele.¹¹¹ V situaci plnění za jiného dle ustanovení § 454 ObčZ, závazkový právní vztah mezi věřitelem a dlužníkem zaniká splněním, například poskytnutím třetí osobou (postiženým), u plnění bez právního důvodu následek tohoto druhu nenastává.¹¹² Jak už jsem výše zmiňoval, předpokladem bezdůvodného obohacení podle ustanovení § 454 ObčZ je to, že mezi tím, kdo plnil, a tím, komu se plnilo, bylo zřejmé, že se plnění děje za jiného. Nicméně je potřeba dodat, že „*pokud ten, kdo plnil, jednal v domnění, že plní svůj vlastní závazek, vznikl mezi ním a mezi tím, komu bylo plněno, právní vztah z plnění bez právního důvodu a nárok vrácení tohoto plnění.*“¹¹³

Určitým specifickým rysem této skutkové podstaty je, že se zde uplatňuje větší míra právní ochrany obohaceného než v jiných situacích. Vždy je potřeba konkrétně posuzovat a zároveň vycházet z konkrétního právního vztahu mezi osobou, která měla podle práva sama plnit na straně jedné a osobu, která má na plnění nárok na straně druhé. Odborná literatura, tak shodně požaduje, aby osobě, která je povinna k vydání bezdůvodného obohacení, bylo ponecháno právo, k uplatnění veškerých námitek, které

¹⁰⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1072

¹¹⁰ Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79

¹¹¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1073

¹¹² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1073

¹¹³ Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79

měla vůči původnímu věřiteli.¹¹⁴ Toto práva ostatně vyplývá z § 531 odst. 4 ObčZ, který stanoví, že „*námítky, které má vůči věřiteli původní dlužník, může uplatnit i osoba, která dluh převzala*“. V této souvislosti lze uvést, že pokud například třetí osoba plní věřiteli za dlužníka jeho promlčený dluh, dochází sice na straně dlužníka k bezdůvodnému obohacení, nicméně námitka promlčení dlužníkovi nadále zůstává i vůči tomu, kdo uplatňuje nárok podle § 454 ObčZ.

Alespoň pro rámcovou představu o této problematice lze uvést několik praktických příkladů. Případem, kdy vzniká nárok na vydání bezdůvodného obohacení podle § 454 ObčZ je situace, kdy zástavní dlužník dobrovolně uhradí za obligačního dlužníka jeho závazek.¹¹⁵ Dále situace, kdy zaměstnavatel zaplatil příslušnému úřadu resp. orgánu pokutu, jež byla uložena jeho zaměstnanci.¹¹⁶ Taktéž vzniká nárok na vydání bezdůvodného obohacení za situace, kdy dojde k rozvodu manželství, ale nedošlo k zániku práva na společné užívání bytu a jeden z nich nadále platí sám, v celém rozsahu, ze svých prostředků nájemné a úhrady spojené s bydlením.¹¹⁷ Právo na vydání bezdůvodného obohacení podle této skutkové podstaty má dále ten, kdo splnil za jiného zálohu ve smyslu ustanovení § 498 ObčZ.¹¹⁸

V neposlední řadě rozsudek NS konstatoval, „*že v případě pokud banka při splnění všech zákonných předpokladů pro přiznání nároku z žaloby podle § 311 o. s. ř. zaplatí oprávněnému vše, co mu povinný dlužil, přísluší jí i právo domáhat se po povinném toho, co oprávněnému uhradila*“.¹¹⁹ Na druhou stranu, judikatura nepovažuje za bezdůvodné obohacení získané plněním za jiného situaci, kdy došlo k plnění na základě pravomocného usnesení o schválení smíru a dokonce konstatuje, že toto plnění „*nelze podřadit pod žádnou z forem bezdůvodného obohacení, zejména pod kategorii bezdůvodného obohacení získaného plněním za jiného*“.¹²⁰

Na závěr lze dodat, že pokud poskytuje plnění subjekt, který je k takovému plnění povinen, nejedná se o bezdůvodné obohacení. Z tohoto důvodu nemá právo na vydání bezdůvodného obohacení solidárně zavázaný dlužník dle § 511 odst. 3 ObčZ,

¹¹⁴ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-004-1., S. 1337

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2093/2000

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3266/2009

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 33 Odo 1209/2004

¹¹⁸ § 498: Na to, co bylo dáno před uzavřením smlouvy některým účastníkem, hledí se jako na zálohu; obdobně: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2007, sp. zn. 32 Cdo 4244/2007, R 62/8

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1999, sp. zn. 2 Cdo 837/96, SoJ 98/99

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 8. 2006, sp. zn. 33 Odo 774/2004

nemá jej ani ručitel dle § 550 ObčZ a nepůjde o bezdůvodné obohacení ani v případě, kdy dluh byl splněn subjektem, který jej bezúplatně převzal podle ustanovení § 531 odst. 1 a odst. 2 ObčZ nebo se na plnění s dlužníkem dohodl dle § 534 ObčZ.¹²¹

3.7. Případy, kdy nejde o bezdůvodné obohacení

Občanský zákoník v souvislosti s problematikou bezdůvodného obohacení stanoví jednak co je považováno za bezdůvodné obohacení, tedy v tomto případě výše zmíněná ustanovení v § 451 ObčZ a § 454 ObčZ tak stanoví i to, co se za bezdůvodné obohacení nepovažuje (§455 ObčZ). Jinými slovy, je zde zakotveno tzv. negativní vymezení bezdůvodného obohacení.

Ustanovení § 455 ObčZ odst. 1 je formulováno tak, že „za bezdůvodné obohacení se nepovažuje, bylo-li přijato plnění promlčeného dluhu nebo dluhu neplatného jen pro nedostatek formy“ a k tomu odstavec 2 dodává, že „rovněž se za bezdůvodné obohacení nepovažuje přijetí plnění ze hry nebo sázky uzavřené mezi fyzickými osobami a vrácení peněz do hry nebo sázky půjčených; u soudu se však těchto plnění nelze domáhat“. V podstatě se jedná o určitý souhrn soudně nevymahatelných pohledávek, tzv. naturálních obligací. Naturální obligace sice zakládají právo na plnění, ale není na ně nárok, tj. nelze se jich domoci v soudním řízení.¹²² Nicméně v situacích, kdy bylo dobrovolně poskytnuto plnění charakteru naturální obligace, není možné jej následně požadovat zpět.

Doplňkem ustanovení § 455 ObčZ je právní úprava obsažená v ustanovení § 53 odst. 9 ObčZ, který stanoví, že pokud dodavatel poskytuje plnění spotřebiteli bez objednávky, není tento spotřebitel v žádném případě povinen dodavateli jeho plnění vrátit a ani jej o tom vyrozumět.¹²³ Odborná literatura dodává, že v případě, že by toto ustanovení chybělo, bylo by taktéž možné toto pravidlo odvodit z obecných zásad, na kterých je institut bezdůvodného obohacení založen.¹²⁴ V první řadě o bezdůvodné obohacení plněním bez právního důvodu nemůže jít z té příčiny, pokud nejde o plnění

¹²¹ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8. S. 594

¹²² ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-004-1. S. 1340

¹²³ § 53 odst. 9: Poskytuje-li dodavatel plnění spotřebiteli bez objednávky, není spotřebitel povinen dodavateli jeho plnění vrátit ani jej o tom vyrozumět

¹²⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1077

poskytnuté omylem, ale naopak vědomě a dále pokud někdo poskytuje plnění druhému, ač ví, že pro to není žádný právní důvod, pak se o plnění nedluhu nejedná.¹²⁵ Proto z výše uvedených důvodů, lze dovodit, že v případě kdy poskytuje-li „*dodavatel plnění, vědom si toho, že si u něj spotřebitel nic neobjednal* (bude se jednat především o zaslání propagačních materiálů, vzorků či výrobků všeho druhu atd.), *nelze takový případ jako bezdůvodné obohacení posoudit*“.¹²⁶

3.7.1. Promlčený dluh a dluh neplatný pro nedostatek formy

V první řadě bezdůvodným obohacením není přijetí plnění promlčeného dluhu. Na otázku co je dluh, nalezneme odpověď v ustanovení § 488 ObčZ, který stanoví, že závazkový vztah je právní vztah, kdy na jedné straně věřiteli vzniká právo na plnění (pohledávku) od dlužníka a na straně druhé vzniká dlužníkovou povinnost splnit závazek věřiteli. Promlčení je jedním z následků marného uplynutí času, tedy případ, kdy právo nebylo ve stanovené lhůtě uplatněno. Přijetí plnění z promlčeného dluhu je možné pouze v těch případech, kdy jde o práva podléhající promlčení (například všechna práva majetková s výjimkou práva vlastnického), promlčení již nastalo a promlčený dluh nebyl platně uznán.¹²⁷ Dluh, který byl promlčen a který nadále trvá jako tzv. naturální obligace, může dlužník dobrovolně splnit a dokonce v těch případech, kdy nebyla dlužníkem uplatněna námitka promlčení, je možné dosáhnout uložení povinnosti dluh splnit i rozhodnutím soudu.¹²⁸ Tato skutková podstata předpokládá vůli dlužníka splnit promlčený dluh, avšak vědění dlužníka o tom, že dluh je promlčen, potřeba není. Pod ustanovení § 455 odst. 1 ObčZ nelze aplikovat situaci, dle které věřitel získal do své moci to, co mu mělo být plněno na vyrovnání promlčené pohledávky, bez toho, že by

¹²⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1077

¹²⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1077

¹²⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1077

¹²⁸ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-004-1. S. 1340

měl dlužník vůli plnění poskytnout (např. získal-li by věřitel tento předmět do svých rukou náhodou).¹²⁹

Naproti tomu prekluzí zaniká jednak nárok, ale také právo na plnění. Z tohoto důvodů by plnění zaniklého dluhu muselo být dlužníku vydáno, pokud by se ho domáhal.¹³⁰ Problematiku předčasného splnění dluhu a kondikci z něj, pro případ, kdy někdo splnil dluh, který ještě nebyl splatný, zákoník výslovně nevylučuje.¹³¹ V tomto případě však nelze z mlčení zákona dedukovat, že dlužník, který splnil svůj dluh dříve, než se stal splatným, má možnost domáhat se jeho vydání z titulu bezdůvodného obohacení. Ba naopak dluh dlužníka po právu existoval a nelze jej podřadit pod plnění nedluhu, či pod jiný případ bezdůvodného obohacení.¹³²

Druhý případ, kdy se o bezdůvodné obohacení nejedná a který je vymezen v ustanovení § 455 odst. 1 ObčZ, je plnění dluhu neplatného jen pro nedostatek formy. Důležité je zdůraznit výraz „jen pro nedostatek formy“. Pokud by byl dluh neplatný např. z důvodu neurčitosti, není možné na plnění z takového dluhu aplikovat ustanovení tohoto odstavce.¹³³ Bez zajímavosti není ani fakt, že dikce tohoto ustanovení je nepřesná, neboť ze strany odborné veřejnosti lze zaznamenat kritická vyjádření k užití formulaci. Například bylo konstatováno „*Zákonodárcovo vyjádření není zcela přesné, neboť neplatnost pro nedostatek formy nelze vztáhnout k dluhu, ale jen k právnímu důvodu jeho vzniku, a to navíc jen k určitému právnímu důvodu, totiž k právnímu úkonu*“.¹³⁴ Co lze považovat za neplatný právní úkon stanoví § 40 odst. 1 ObčZ, kde je zakotveno, že pokud právní úkon nebyl učiněn ve formě, kterou vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků, je neplatný. V první situaci, kdy právní úkon je neplatný, protože nebyl učiněn v zákonem vyžadované formě, se jedná o neplatnost absolutní, zatímco

¹²⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1077

¹³⁰ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-004-1. S. 1340

¹³¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1079

¹³² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1079

¹³³ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 779

¹³⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1077

v druhé situaci, kdy jde o neplatnost právního úkonu z důvodu formy, odporující dohodě účastníků, jedná se o neplatnost relativní. Za příklad absolutní neplatnosti právního úkonu pro nedodržení zákonem stanovené formy lze označit ústní darovací smlouvu na movitou věc, která není předána v okamžiku uzavření smlouvy dle dikce ustanovení § 628 odst. 2 ObčZ.¹³⁵ Z toho plyne, že o bezdůvodné obohacení se nejedná, bylo-li z takové darovací smlouvy přijato a poskytnuto plnění.¹³⁶ Pokud jde o relativní neplatnost, právě z důvodu nedodržení formy stanovené dohodou stran, je zapotřebí, aby se jedna ze stran relativní neplatnosti dovolala. Z tohoto předpokladu pak plyne závěr, že se bude jednat o plnění z platné smlouvy, pokud se neplatností strany nedovolají a nebude tak možná aplikace ustanovení § 455 odst. 1 ObčZ.¹³⁷ Ke konci této kapitoly lze uvést, že náš občanský zákoník pravidlo, že nedodržení předepsané formy jednání nezakládá povinnost vrátit to, co bylo podle takového úkonu poskytnuto, převzal z ustanovení § 1432 ABGB.¹³⁸

3.7.2. Přijetí plnění ze hry či sázky a vrácení peněz do hry půjčených

Ustanovení § 455 odst. 2 ObčZ zakotvuje další tři případy negativního vymezení bezdůvodného obohacení. Za bezdůvodné obohacení se nepovažuje přijetí plnění ze hry, přijetí plnění ze sázky a vrácení peněz do hry nebo sázky půjčených. Toto ustanovení se váže na § 845 odst. 1 ObčZ, který stanoví, že „výhry ze sázek a her nelze vymáhat; vymáhat nelze ani pohledávky z půjček, poskytnutých vědomě do sázky nebo hry. Takové výhry a pohledávky nelze ani platně zajistit“. K tomu zákoník dodává v odstavci druhém, že jako sázka nebo hra se posuzuje i los. Důležité je zmínit také navazující ustanovení § 846 ObčZ, které vylučuje aplikaci § 845 ObčZ v těch případech, kdy jde o podnik, který provozuje stát nebo který byl úředně povolen. V těchto případech lze výhry vymáhat u soudu.

V první řadě zákon hovoří o přijetí plnění ze hry nebo sázky uzavřené mezi fyzickými osobami. Odborná literatura shodně považuje za problematickou otázku,

¹³⁵ § 628 odst. 2: Darovací smlouva musí být písemná, je-li předmětem daru nemovitost a u movité věci, nedojde-li k odevzdání a převzetí věci při darování.

¹³⁶ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 779

¹³⁷ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 779

¹³⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1078

jakým způsobem je potřeba přistoupit k výkladu tohoto ustanovení. K dispozici jsou dvě možnosti výkladu. První výklad, označován také jako „tradiční“, vychází z pojetí, že nejen sázka, ale i hra musí být uzavřena mezi fyzickými osobami.¹³⁹ Vliv na tento výklad měl fakt, že v době vzniku tohoto ustanovení zákoník nepočítal a nepředpokládal se vznikem soukromých právnických osob. V případě aplikace tohoto výkladu by tak plnění ze hry, jíž by se na jedné straně účastnila právnická osoba, nebylo možné podřadit pod ustanovení tohoto paragrafu.¹⁴⁰ Tento závěr je podporován jednak faktem, že hra je u nás tradičně považována za druh sázky a zároveň tím, že ustanovení § 845 odst. 2 ObčZ stanoví, že se sázka, hra i los posuzují stejně.¹⁴¹ Druhý výklad se opírá o interpretaci textu z hlediska gramatického výkladu. S pomocí gramatického výkladu, tak lze dospět k závěru, že pouze sázka je vázána na její uzavření mezi fyzickými osobami, zatímco u hry mohou být subjektem i osoby právnické.¹⁴² To potvrzuje i skutečnost, že se uzavírají pouze sázky, nikoli hry. Z hlediska nazírání na současné soukromé právo a vývoj dnešní společnosti, je nutno považovat tento výklad za akceptovatelnější.¹⁴³

Pokud se jedná o vrácení peněz do hry nebo sázky půjčených, je zde problém obdobný. Zákoník u vrácení peněz do hry nebo sázky půjčených, na rozdíl od případů plnění ze hry nebo sázky, omezení „mezi fyzickými osobami“ nestanoví. Z toho opět plynou dva možné výklady. První výklad, který vychází z hospodářských podmínek a gramatického výkladu interpretuje, že věřitelem z půjčky může být i jiná než fyzická osoba a výklad druhý naopak „preferuje smysl komentovaného ustanovení a jeho celkové uspořádání“ a dospívá tak pro změnu k závěru, že i zde má zákon na mysli fyzické osoby.¹⁴⁴

¹³⁹ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 779

¹⁴⁰ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 779

¹⁴¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1079

¹⁴² FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 779

¹⁴³ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 779

¹⁴⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1079

Problematická je také otázka, zda předmětem půjčky, v případě ustanovení § 455 odst. 2 ObčZ, mohou být pouze peníze, či například i jiné druhově určené věci. Určitým návodem by snad mohl být § 845 odst. 1 ObčZ, který prohlašuje půjčky (a to bez ohledu na předmět této půjčky) do her a sázek za naturální pohledávky.¹⁴⁵

Jako poslední poznámku k této problematice chci zmínit část věty za středníkem u ustanovení § 455 odst. 2 ObčZ, kde je uvedeno, že „*u soudu se však těchto plnění domáhat nelze*“. Toto ustanovení tedy znamená, že plnění z her, ze sázek a z půjček se nelze domáhat u soudu a to z důvodu, že se jedná o naturální práva a to od samého počátku.¹⁴⁶ Odborná veřejnost považuje takové určení za nevhodné „*jelikož uvedený odstavec neuvádí všechny naturální pohledávky*“.¹⁴⁷

¹⁴⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1080

¹⁴⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1080

¹⁴⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1080

4. Vypořádání bezdůvodného obohacení

4.1. Subjekty, kterým náleží nárok na vydání bezdůvodného obohacení

V rámci vypořádání bezdůvodného obohacení je v první řadě potřeba určit komu má být bezdůvodné obohacení vydáno, či trochu jinak řečeno, komu náleží nárok z bezdůvodného obohacení. K odpovědi nám poslouží ustanovení § 456 ObčZ. Text tohoto ustanovení zní „*předmět bezdůvodného obohacení se musí vydat tomu, na jehož úkor byl získán. Nelze-li toho, na jehož úkor byl získán, zjistit, musí se vydat státu*“. Nejedná se o další vymezení skutkové podstaty, ale jde o vymezení toho, kdo je v závazkovém právním vztahu z bezdůvodného vztahu oprávněný.¹⁴⁸

Jak už jsem uvedl ve výkladu o pojmu bezdůvodné obohacení, jsou subjekty tohoto vztahu jednak postižený a na straně opačné obohacený. Výše uvedené ustanovení obecně ukládá povinnost vydat předmět bezdůvodného obohacení tomu, na jehož úkor byl získán (ať už se jedná o fyzickou či právnickou osobu), tj. postiženému. Postižený je ten, kdo plnil bez právního důvodu, z důvodů, který dodatečně odpadl, na základě neplatného právního úkonu, nebo ten kdo za jiného splnil jeho dluh a jeho majetkový stav se snížil.¹⁴⁹ Obohacený je naopak ten, jehož majetek se na úkor jiného neoprávněně zvětšil, popřípadě, u něhož nedošlo ke zmenšení majetku, které mělo po právu nastat.¹⁵⁰

Dále lze doplnit, že povinnost vydat bezdůvodné obohacení se váže k osobě a nikoli k věci a to z důvodu toho, že povinnost vydat předmět bezdůvodného obohacení má obligační povahu.¹⁵¹ Pokud například třetí osoba investuje do věci patřící jinému, pak v případě změny v osobě vlastníka věci, nenastává s touto změnou vlastníka věci, též změna v osobě dlužníka.¹⁵² Obohaceným tak bude stále ten, komu bezdůvodné obohacení původně vzniklo, tj. původní vlastník věci. Navíc povinnost vydat bezdůvodné obohacení nezaniká ani smrtí toho, kdo se obohatil, ale přechází na jeho

¹⁴⁸ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-004-1. S. 1342

¹⁴⁹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-004-1. S. 1342

¹⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 1019/2010

¹⁵¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1083

¹⁵² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1083

dědice s omezením, které stanoví, že dědicové jsou povinni k úhradě zůstavitelových dluhů jen do výše nabytého dědictví a to dle ustanovení § 470 ObčZ.¹⁵³

Druhá věta ustanovení § 456 ObčZ se vztahuje na případy, kdy nelze zjistit toho, na jehož úkor byl předmět bezdůvodného obohacení získán. Konkrétním příkladem bude situace předražování zboží prodávanému širokému okruhu spotřebitelů.¹⁵⁴ Z toho plyne, že i stát má podle tohoto ustanovení právo na vydání bezdůvodného obohacení. Stát zde plní roli určitého náhradního subjektu, který je povolán pro případ, že nelze oprávněný subjekt zjistit.¹⁵⁵ To potvrzuje i judikatura, která konstatuje, že „nelze-li toho, na jehož úkor k bezdůvodnému obohacení došlo, zjistit, musí se bezdůvodné obohacení vydat státu“.¹⁵⁶ Stát v tomto případě vystupuje jako právnická osoba dle § 21 ObčZ. Lze ještě dodat, že příslušný právní vztah je vztahem občanskoprávním, tedy vztahem, o němž rozhodují soudy.¹⁵⁷

Státu může vzniknout právo na vydání bezdůvodného obohacení ve dvou případech. Prvním případem je situace, kdy se někdo obohatil přímo na úkor státu. Druhým případem budou situace, ve kterých nelze zjistit osobu, na jejíž úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno.¹⁵⁸ Pod tento druhý případ se nepodřazují situace, kdy subjekt, na jehož úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno, je znám, avšak po určitou dobu (a to i po dlouho trvající dobu) je nezvěstný.¹⁵⁹ Dále se nebude jednat o situaci, kdy sice je oprávněný znám, ale nemá úmysl své právo uplatnit.

Pokud stát uplatňuje právo na vydání předmětu bezdůvodného obohacení, je potřeba, aby právo toho, na jehož úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno, stále trvalo v době, kdy toto právo stát uplatňuje.¹⁶⁰ Tato podmínka například nebude splněna v případě, kdy právo zanikne v důsledku splnění dluhu ve smyslu § 559 odst. 1 ObčZ.

¹⁵³ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 781

¹⁵⁴ POKORNÝ, Milan. O bezdůvodném obohacení podle novelizovaných ustanovení občanského zákoníku, *Právní rozhledy*. 1993, 1(6), 185-188. ISSN 1210-6410. S. 186

¹⁵⁵ FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 781

¹⁵⁶ Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79

¹⁵⁷ Zhodnocení občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 9. 1987, sp. zn. Cpj 41/87, R 4/88

¹⁵⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1084

¹⁵⁹ POKORNÝ, Milan. O bezdůvodném obohacení podle novelizovaných ustanovení občanského zákoníku, *Právní rozhledy*. 1993, 1(6), 185-188. ISSN 1210-6410. S. 186

¹⁶⁰ POKORNÝ, Milan. O bezdůvodném obohacení podle novelizovaných ustanovení občanského zákoníku, *Právní rozhledy*. 1993, 1(6), 185-188. ISSN 1210-6410. S. 186

Bez zajímavosti není ani otázka co nastane v situaci, kdy se postižený objeví poté, co obohacený již státu vydal bezdůvodné obohacení. Lze soudit, že vzhledem k postavení státu jako náhradníka skutečného postiženého a v souvislosti s reparační funkcí bezdůvodného obohacení, bude se postižený moci domáhat vydání tohoto bezdůvodného obohacení po státu.¹⁶¹ Konečně lze také dodat, jak uvádí odborná literatura, že „*ustanovení věty druhé tohoto paragrafu je reliktem minulosti a do moderní úpravy soukromoprávních vztahů nepatří*“.¹⁶² Toto potvrzuje i právní úprava nového občanského zákoníku, která už nadále nepočítá s takto formulovaným právem státu na vydání předmětu bezdůvodného obohacení.

4.2. Vzájemná restituční povinnost

Po vymezení otázky komu náleží nárok z bezdůvodného obohacení, je důležité upozornit na úpravu vzájemné restituční povinnosti stran zrušené či neplatné smlouvy v ustanovení § 457 ObčZ, který konkrétně stanoví, že „*je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal*“. V tomto ustanovení jsou tak zakotveny důsledky smluv neplatných a také důsledky smluv zrušených. Potřeba je také upozornit na judikát Nejvyššího soudu, který se vyjadřuje k tomuto ustanovení a charakterizuje jej tak, že „*nejde o samostatnou skutkovou podstatu bezdůvodného obohacení, nýbrž jen o zvláštní způsob vydání předmětu bezdůvodného obohacení u neplatné smlouvy, podle níž si strany vzájemně plnily a je třeba po vzájemném zúčtování těchto plnění uložit plnění rozdílu jednomu z účastníků*“.¹⁶³ V případě posouzení bezdůvodného obohacení podle této skutkové podstaty není rozhodné, zda bylo plněno na základě absolutně, či relativně neplatné smlouvy a je také jedno, zda došlo ke zrušení smlouvy na základě jednostranného právního úkonu, nebo došlo ke zrušení smlouvy dohodou. Důležité je, že došlo k vzájemnému plnění alespoň dvou stran.¹⁶⁴ Na druhé straně, je zde potřeba zmínit interpretační názor JUDr. Radka Malenovského, který konstatuje, že „*§ 457 ObčZ*

¹⁶¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1085

¹⁶² FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 781

¹⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2009, sp. zn. 28 Cdo 4943/2008

¹⁶⁴ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8., S. 601

dopadá nejen na již uskutečněné oboustranné plnění stran smlouvy, ale i na plnění toliko strany jedné“.¹⁶⁵ Ke zrušeným smlouvám lze dodat, že zde není míněno zrušení smluv soudním rozhodnutím. Důvod je ten, že soud svým výrokem smlouvu nezrušuje, nýbrž jen určuje, že smlouva byla zrušena.¹⁶⁶

Z textu ustanovení § 457 ObčZ vyplývá, že je-li smlouva neplatná, nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků právního vztahu povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal. Je zde tedy zakotvena tzv. vzájemná restituční povinnost, jinými slovy řečeno, nárok účastníka smlouvy na vrácení plnění z neplatné smlouvy je nárokem podmíněným vrácením plnění druhé straně smlouvy. Například vrácení kupní ceny prodávajícím z neplatné kupní smlouvy je nárokem podmíněným povinností kupujícího vrátit prodávajícímu to, co získal za kupní cenu.¹⁶⁷ V případě, že koupenou věc již nelze vrátit například z důvodů, že v mezidobí byla věc zničena, musí být poskytnuta peněžitá náhrada¹⁶⁸. Pokud by obě vzájemná plnění z neplatné či zrušené kupní smlouvy spočívala v peněžním plnění, soud by provedl v občanském soudním řízení vzájemné zúčtování těchto plnění.

4.3. Rozsah a způsob vydání bezdůvodného obohacení

Z hlediska samotného rozsahu vydání bezdůvodného obohacení je povinný zavázán vydat vše, co na úkor druhého subjektu bezdůvodně získal. Druhá věta odst. 1 § 458 ObčZ dodává, že „není-li to dobře možné, zejména proto, že obohacení záleželo ve výkonech, musí být poskytnuta peněžitá náhrada“.

Pokud má být vydáno podle § 458 ObčZ vše, co bylo nabyto bezdůvodným obohacením, má tu vlastně dojít k restitutio in integrum, jinými slovy řečeno má dojít k navrácení v předešlý stav. Je zde tedy uvedena povinnost vrátit vše, co někdo na konto vlastního bezdůvodného obohacení získal a to ve stejném rozsahu. Povinnost vydat bezdůvodné obohacení je v našem právním řádu v první řadě vybudována na zásadě plné naturální restituce.¹⁶⁹ To potvrzuje i rozsudek Nejvyššího soudu, který jasně

¹⁶⁵ MALENOVSKÝ, Radek. K jednomu aspektu bezdůvodného obohacení v případě neplatné či zrušené smlouvy dle § 457 ObčZ. *Právní rozhledy*. 2007, **15**(21), 780-785. ISSN 1210-6410. S. 784

¹⁶⁶ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74, R 26/75

¹⁶⁷ POKORNÝ, Milan. O bezdůvodném obohacení podle novelizovaných ustanovení občanského zákoníku, *Právní rozhledy*. 1993, **1**(6), 185-188. ISSN 1210-6410. S. 186

¹⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2009, sp. zn. 33 Cdo 2849/2007

¹⁶⁹ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, S. 95

konstatuje, že „*způsob vydání bezdůvodného obohacení in natura stanoví zákon na prvním místě*“.¹⁷⁰

Na základě toho, že dle ustanovení § 458 odst. 1 ObčZ se musí vydat vše, co bylo neoprávněně získáno, je z hlediska rozsahu obohacení rozhodující stav v okamžiku, kdy se přijaté plnění stalo bezdůvodným obohacením.¹⁷¹ V případě, že by nastala situace, ve které by následně došlo ke snížení toho, co obohacený získal, či ke zničení nebo převedení předmětu bezdůvodného obohacení na jinou osobu, je tato skutečnost bez významu a obohacený je stále povinen vydat vše, co na úkor druhého subjektu získal.¹⁷² Za zmínku stojí i fakt, že „*není významné, zda a jakým způsobem bylo užívání věci konzumováno a zda byla držba věci majetkově zhodnocována, jinými slovy, přinesla-li konzumentovi zisk*“.¹⁷³

V situaci, kdy naturální restituce není možná, musí být poskytnuta náhrada peněžitá. Použitá formulace „*není-li dobře možné*“ umožňuje širší výklad tohoto ustanovení a je potřeba zkoumat jak subjektivní, tak i objektivní momenty. Starší odborná literatura považovala za nutné „*přihlížet ke všem důsledkům naturální restituce jak na straně povinného subjektu, tak i na straně oprávněného subjektu, jakož i k hledisku hospodárnosti*“.¹⁷⁴ V této souvislosti je potřeba zmínit, že pokud nastupuje povinnost poskytnout peněžitou náhradu, má výše této peněžitě náhrady představovat podle judikatury protihodnotu toho, co nelze vydat a to navíc podle hodnoty plnění v okamžiku, kdy bylo bezdůvodné obohacení získáno.¹⁷⁵ Poskytnutí peněžitě náhrady přichází v úvahu v těch případech, kdy majetkovým prospěchem byla určitá činnost, pracovní výkon či služba, nebo kdy obnovení předešlého stavu je technicky vyloučeno, ale i tehdy, je-li vydání in natura hospodářsky neúčelné zejména s přihlédnutím ke všem důsledkům, k nimž by vrácením věci došlo.¹⁷⁶

Ustanovení § 458 odst. 2 ObčZ dodává, že „*s předmětem bezdůvodného obohacení musí být vydány i užitky z něho, pokud ten kdo obohacení získal, nejednal*

¹⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2842/2007

¹⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 33 Odo 1571/2006

¹⁷² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1100

¹⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2008, sp. zn. 33 Odo 882/2006

¹⁷⁴ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, S. 95

¹⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 33 Odo 1571/2006

¹⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2842/2007

v *dobré víře*“. Z toho plyne, že hlavním předpokladem pro vznik povinnosti k vydání užitků je neexistence dobré víry. Odlišnost úpravy při vydávání plodů a užitků je tedy v tom, že obohacený je v případě plnění, respektive peněžité náhrady za něj, povinen vydat toto plnění bez ohledu na svou dobrou víru nebo bez ohledu na porušení právní povinnosti, naproti tomu užitky je povinen vydat pouze, jestliže nebyl v dobré víře.¹⁷⁷ Bez zajímavosti není ani to, že nedostatek dobré víry tu může být jednak již v době získání bezdůvodného obohacení, ale může nastat i dodatečně.¹⁷⁸ Za předpokladu, že nastane až dodatečně, je potřeba *„přesně zjistit, kdy nedostatek dobré víry nastal, a v závislosti na tom určit i rozsah povinnosti k vydání užitků“*.¹⁷⁹ Nutné je také upozornit, že dobrá víra obohaceného se presumuje. Ten, kdo se bude domáhat vydání užitků, tak musí nedostatek dobré víry prokázat. Zbývá dodat, že odborná literatura také shodně zmiňuje, že povinnost obohaceného vydat užitky se vztahuje k těm užitkům, které obohacený skutečně získal.¹⁸⁰ Z toho plyne, že povinnost vydat se nevztahuje na užitky, které obohacený získat mohl, ale nezískal.

Poslední třetí odstavec § 458 ObčZ stanoví, že *„ten kdo předmět bezdůvodného obohacení vydává, má právo na náhradu nutných nákladů, které na věc vynaložil“*. Toto právo mu přísluší bez ohledu na to, zda byl v dobré víře, či nikoliv. Ustanovení lze aplikovat za předpokladu, že se bude jednat o náhradu nákladů nutných a účelně vynaložených a zároveň, jejichž vynaložení bylo nezbytné pro zachování nebo udržení podstaty, či funkci věci.¹⁸¹

Poslední ustanovení občanského zákoníku v rámci bezdůvodného obohacení a zároveň části šesté, má velký význam z hlediska zvýšení efektivity zpětného vydobytí příslušného obnosu bezdůvodného obohacení.¹⁸² Text ustanovení § 459 ObčZ zní: *„je-li povinen předmět bezdůvodného obohacení vydat ten, kdo nebyl v dobré víře, může soud*

¹⁷⁷ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8., S. 603

¹⁷⁸ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, S. 96

¹⁷⁹ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, S. 96

¹⁸⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1108

¹⁸¹ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, S. 96

¹⁸² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1110

rozhodnout, že lze právo uspokojit i z věcí, kterých z bezdůvodného obohacení nabyt, a to i tehdy jestliže jinak podle ustanovení občanského soudního řádu výkonu rozhodnutí nepodléhají“, k tomu věta druhá tohoto ustanovení dodává, že „*dokud není právo na vydání předmětu bezdůvodného obohacení uspokojeno, nesmí dlužník s takovými věcmi v rozhodnutí uvedenými nakládat“*. Předpokladem aplikace tohoto ustanovení je splnění tří podmínek. První podmínkou je, že restituční povinnost dopadá na osobu, která nebyla v dobré víře. Druhá podmínka plyne z dikce ustanovení, kdy lze postihnout pouze věci z exekuce jinak vyloučené, které dlužník z bezdůvodného obohacení nabyt. Konečně poslední podmínka je, že je potřeba aby soud rozhodl o tom, že věřitel (žalobce) může své právo uspokojit z věcí, které jsou ve vlastnictví nebo spoluvlastnictví dlužníka (žalovaného) a nepodléhají exekuci podle o. s. ř.¹⁸³

¹⁸³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. *Zákony - komentáře*. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1112

5. Úprava promlčení

5.1. Subjektivní a objektivní promlčení doba

Vzhledem k tomu, že právo na vydání bezdůvodného obohacení je právem majtkové povahy, vztahuje se na něj speciální právní úprava promlčení.¹⁸⁴ Tato speciální právní úprava promlčení je obsažena v ustanovení § 107 ObčZ a na rozdíl od obecné úpravy, stanoví odchylně jednak délku promlčecí doby, tak i počátek této doby. Toto ustanovení rozlišuje promlčecí dobu subjektivní a objektivní. Konkrétně, je subjektivní promlčecí doba upravena v odstavci prvním tak, že „*právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil*“. K tomu odstavce druhý dodává, že „*nejpozději se právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení promlčí za tři roky, a jde-li o úmyslné bezdůvodné obohacení, za deset let ode dne, kdy k němu došlo*“. V odstavci druhém je tedy naopak zakotvena objektivní promlčecí doba. Lze tedy konstatovat, že se jedná o úpravu, která v sobě zahrnuje kombinované lhůty k uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení, a to jednak lhůtu dvouroční subjektivní, a jednak lhůtu objektivní, která je tříletá, resp. desetiletá.¹⁸⁵ Pokud jde o vzájemný vztah subjektivní a objektivní promlčecí doby, tak k tomuto vztahu se vyjádřil rozsudek Vrchního soudu v Praze, který stanoví, že „*subjektivní promlčecí doba podle § 107 odst. 1 ObčZ začne běžet nejdříve s počátkem objektivní doby dle § 107 odst. 2 ObčZ*“.¹⁸⁶ Naopak usnesení Nejvyššího soudu konstatuje, že „*u práva na vydání bezdůvodného obohacení je stejně jako u práva na náhradu škody stanovena dvojitá, kombinovaná promlčecí doba, tj. subjektivní a objektivní*“ k tomu doplňuje, že „*tyto dvě promlčecí doby počínají, běží a končí nezávisle na sobě*“.¹⁸⁷ Navíc toto citované usnesení Nejvyššího soudu poukazuje na fakt, že pro tyto kombinované lhůty platí, že skončí-li běh jedné z nich, právo se promlčí i za předpokladu, že oprávněnému ještě běží promlčecí lhůta druhá. V neposlední řadě poukazuje na skutečnost, že jestliže marně uplynula alespoň jedna z uvedených lhůt a je vznesena námitka promlčení, nelze toto právo přiznat.

¹⁸⁴ HROMEK, Vladimír. Několik poznámek do diskuze o promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení. *Bulletin advokacie*. 2007, (7-8), 34-36. ISSN 1210-6348. S. 34

¹⁸⁵ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, S. 111

¹⁸⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 1. 1995, sp. zn. 1 Cdo 74/93, PrRo 3/95

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3148/2009

5.2. Počátek běhu promlčecí doby

Z hlediska promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení má zásadní význam určení počátku běhu promlčecí doby, a to jak počátku běhu subjektivní doby, tak i počátku běhu doby objektivní a to z toho důvodu, že předpoklady jejího běhu jsou rozdílné.¹⁸⁸ Jak už jsem výše uvedl, je subjektivní promlčecí doba dvouletá. Z dikce ustanovení plyne, že počíná běžet okamžikem, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil. Judikatura zdůrazňuje, že je rozhodující „*subjektivní moment, kdy se oprávněný dozví takové okolnosti, které jsou relevantní pro uplatnění jeho práva u soudu*“ a dodává, že za tuto vědomost považuje znalost takových skutkových okolností, z nichž lze odpovědnost za bezdůvodné obohacení dovodit.¹⁸⁹ Z judikátu Nejvyššího soudu plyne, že o vzniku bezdůvodného obohacení ve smyslu ustanovení § 107 odst. 1 ObčZ se oprávněný dozví tehdy, když má k dispozici údaje, které mu umožňují podat žalobu o vydání plnění z bezdůvodného obohacení, tj. když nabyl vědomost o rozsahu bezdůvodného obohacení, a o osobě obohaceného.¹⁹⁰ Tento rozsudek Nejvyššího soudu rovněž konstatuje, že „*není rozhodné, že již dříve měl možnost se dozvědět skutečnosti, na jejichž základě si mohl učinit úsudek o vzniku bezdůvodného obohacení a jeho výši*“.¹⁹¹ Dále považuji za důležité upozornit, že z hlediska vědění, postačuje znalost skutkových okolností. Nejvyšší soud jasně stanoví, že se vyžaduje „*skutečná (prokázaná) vědomost oprávněného, a tedy nepostačuje, že měl možnost se potřebné skutečnosti dozvědět dříve*“.¹⁹² Touto vědomostí, ve smyslu ustanovení § 107 odst. 1 ObčZ, se nemíní znalost právní kvalifikace, ale pouze skutkových okolností, z nichž lze odpovědnost za bezdůvodné obohacení dovodit.¹⁹³

V případě, že oprávněným subjektem je stát, je z hlediska vědomosti o tom, že došlo na jeho úkor k získání bezdůvodného obohacení rozhodující okolnost, kdy se o vzniku bezdůvodného obohacení dozvěděla organizační složka státu, která stát zastupuje a jeho jménem jedná.¹⁹⁴

¹⁸⁸ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnické fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39, S. 111

¹⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2007, sp. zn. 33 Odo 528/2006

¹⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2758/2006

¹⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2758/2006

¹⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3166/2009

¹⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3166/2009

¹⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2000, sp. zn. 25 Cdo 2581/98

Objektivní promlčecí doba je naopak tříletá, a pokud se jedná o úmyslné bezdůvodné obohacení, je desetiletá. Dle dikce příslušného ustanovení počíná běžet od okamžiku, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo, tedy ve většině případů počíná běžet od okamžiku, kdy došlo k plnění. Jestliže by se jednalo o případ odpadnutí právního důvodu, běží promlčecí doba až okamžikem, kdy právní důvod odpadl a to platí podobně také v případech uplatnění relativní neplatnosti.¹⁹⁵

Právo postiženému nelze přiznat za předpokladu, že uplynula alespoň jedna z výše zmíněných lhůt a zároveň byla vznesena námitka promlčení. Z toho plyne, že námitku promlčení lze uplatnit, uplyne-li alespoň jedna z těchto dob. K doplnění lze uvést způsob posuzování námitky promlčení Nejvyšším soudem. Ten konstatuje, že *„důvodnost námitky promlčení soud zkoumá ve vztahu k nároku uplatněnému žalobou“* a k tomu dodává, že *„není významné, jak účastníci nárok kvalifikovali po právní stránce a z jakých právních důvodů byla námitka promlčení vznesena“*.¹⁹⁶

Na závěr této kapitoly lze dodat, že pokud jsou si subjekty dle ustanovení § 107 odst. 3 ObčZ povinny vrátit vzájemně vše, co podle neplatné nebo zrušené smlouvy dostaly, přihlédne soud k námitce promlčení jen tehdy, pokud by promlčení mohla namítat i druhá smluvní strana tohoto vztahu.

¹⁹⁵ FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8., S. 606

¹⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 162/2003, R 13/05

6. Bezdůvodné obohacení dle nového občanského zákoníku

Nový občanský zákoník ze dne 3. února 2012 byl vyhlášen 22. března 2012 ve Sbírce zákonů v částce 33 pod číslem 89/2012 Sb. Účinnost nového občanského zákoníku je stanovena na 1. 1. 2014. Níže ve své práci budu uvádět zkratku „NOZ“. Bezdůvodné obohacení je v NOZ upraveno zejména v části čtvrté nazvané Relativní majetková práva, v hlavě IV nazvané Závazky z jiných právních důvodů, v dílu 1 s názvem Bezdůvodné obohacení. Úprava je obsažena v § 2991 – 3005.

V této kapitole své diplomové práce budu zejména čerpat z důvodové zprávy (konsolidované verze) k NOZ a z článků prof. JUDr. Luboše Tichého a Mgr. at Mgr. Jan Petrov, LL. M., publikovaných v Bulletinu advokacie v č. 5/2011, přičemž článek prof. Tichého lze označit za určité kritické zamyšlení nad návrhem NOZ a článek Mgr. Petrova je určitou obhajobou návrhu NOZ.

6.1. Skutková podstata bezdůvodného obohacení

Ustanovení § 2991 odst. 1 NOZ uvádí, že: *„kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.“* Odst. 2 zní: *„Bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám.“* NOZ tedy stanoví obecnou skutkovou podstatu bezdůvodného obohacení, která je ve druhém odstavci doplněna demonstrativním výčtem. Ustanovení pracuje s nově zavedeným pojmem „spravedlivý důvod“, přičemž nelze odvozovat, zda obohacení bylo či nebylo spravedlivé, jen z existence či neexistence právního důvodu, ale rovněž ze zásad slušnosti a ze zvyklostí soukromého života.¹⁹⁷ Pro strany závazku z bezdůvodného obohacení používá NOZ označení „ochuzený“ a „obohacený“. Takto zvolenou koncepcí skutkové podstaty bezdůvodného obohacení se nová právní úprava odklání od koncepce bezdůvodného obohacení dle současného občanského zákoníku, neboť NOZ ve druhém odstavci používá slova „se obohatí zvláště ten“, která jasně implikují skutečnost, že druhý odstavec obsahuje pouze nejtypičtější příklady bezdůvodného obohacení a výčet tedy není v žádném případě taxativní. Odklon od dosavadní koncepce bezdůvodného

¹⁹⁷ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. Justice.cz [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

obohacení lze spatřovat i v nahrazení dosavadního požadavku „kdo se bezdůvodně obohatí“ podmínkou „kdo se bez spravedlivého důvodu obohatí“.

Prof. JUDr. Luboš Tichý v roce 2011 k návrhu NOZ ve svém článku uvedl, že základ kondikce je postaven na neexistenci spravedlivého důvodu, obranou obohaceného tedy nebude důvod nebo právní důvod, ale suprapozitivistická kategorie spravedlivého důvodu. Domnívá se, že zvolená formulace umožňuje značné pole úvahy a vnáší nejistotu, neboť ne každý právní důvod musí být spravedlivý a naopak i důvod v rozporu s právem může být v nějakém konkrétním případě spravedlivý.¹⁹⁸ Ředitel Justiční akademie a člen rekodifikační komise k novému občanskému zákoníku Mgr. at Mgr. Jan Petrov, LL. M. v reakci na výše zmíněný článek vysvětluje důvody pro zvolený pojem spravedlivý důvod. Jednak to byla snaha přiblížit konstrukci bezdůvodného obohacení úpravě obvyklé v Evropě, tedy zvolení nanejvýš demonstrativního výčtu skutkových podstat, na druhé straně bylo proto nutné eliminovat bezbřehou aplikaci ustanovení o bezdůvodném obohacení. Patrně tyto úvahy vedly k užití pojmu spravedlivý důvod, který v sobě obsahuje možnost, že obohacenému sice chybí právní důvod, avšak má pro obohacení důvod spravedlivý.¹⁹⁹

Negativní vymezení, respektive případy, za kterých není obohacení bezdůvodné, jsou uvedeny v § 2992 NOZ.²⁰⁰ Prvním případem jsou situace, kdy byl plněn dluh. Pokud se dlužník ve smlouvě zavázal, že zaplatí určitou úplatu za sjednané plnění, pak například i když sjednaná úplata byla vyšší než je obvyklá cena plnění, nelze se domáhat vrácení úplaty prostřednictvím ustanovení o bezdůvodném obohacení. Pod tento případ vyloučení bezdůvodného obohacení spadá i situace předčasného plnění dluhu, kdy věřitel takové plnění přijme a získá tak majetkovou výhodu. Druhým případem vyloučení bezdůvodného obohacení jsou situace, kdy věřitel včas neuplatní své právo a tím dojde k obohacení dlužníka. Právo se oslabilo promlčením či došlo k jeho prekluzi, ale jsou to i případy, kdy dospělá pohledávka nebyla neprodleně uplatněna a dlužník si tak podržel majetkovou hodnotu pohledávky i po její splatnosti.

¹⁹⁸ TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 24

¹⁹⁹ PETROV, Jan. Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 27-28

²⁰⁰ § 2992: Byl-li splněn dluh, a to i předčasně, nebylo-li uplatněno právo, ač uplatněno být mohlo, nebo učinila-li jedna osoba něco ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí, nevzniká povinnost obohacení vydat; to platí i v případě, že jedna osoba obohatí druhou s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat.

Třetím případem negativního vymezení jsou situace kdy určitá osoba ve svém výlučném zájmu nebo na vlastní riziko obohatí druhého a to například tak, že investicí do vlastní nemovitosti zvýší hodnotu sousední nemovitosti. Toto zvýšení hodnoty sousední nemovitosti lze též označit ekonomickým termínem pozitivní externalita. Výše uvedená část negativního vymezení platí i pro plnění učiněná s úmyslem jiného obohatit např. darem nebo z mravní povinnosti.²⁰¹ Lze konstatovat, že nová právní úprava rozšiřuje dosavadní počet výjimek z obecné povinnosti vydat bezdůvodné obohacení. Stávající občanský zákoník totiž mezi výjimky řadí pouze přijetí plnění promlčeného dluhu, přijetí dluhu neplatného pro nedostatek formy a přijetí plnění ze hry nebo sázky a vrácení peněz do hry nebo sázky půjčených.

Prof. Tichý souhlasí s formulací negativního vymezení v § 2992 NOZ v první větě, avšak v textu ustanovení ve větě za středníkem shledává závažný nedostatek. V dikci „bez úmyslu právně se vázat“ spatřuje nejasný a neobvyklý obrat. Domnívá se, že pokud ustanovení má vyjadřovat *condictio ob rem*, pak to tato formulace ustanovení nesplňuje a pokud měla formulace směřovat k případu plnění bez právního důvodu, tak toto ustanovení je nadbytečné.²⁰² Mgr. Petrov naproti tomu uvádí, že § 2992 NOZ *condictio ob rem* neupravuje a část za středníkem pouze zdůrazňuje, že se mohou vyskytnout případy, kdy někdo plnil bez právního důvodu, a přesto nemá právo na náhradu z bezdůvodného obohacení.²⁰³

Plnění bez právního důvodu, tedy *condictio indebiti* je upravena v § 2993 NOZ.²⁰⁴ Ten kdo plnil druhé straně bez právního důvodu (zejména na základě neplatné smlouvy), má právo žádat vydání svého plnění. Každé ze stran je při vzájemném plnění ponechána autonomie pro rozhodnutí, zda bude požadovat to, nač má právo. Je tedy pouze právem žalovaného vznést námitku povinnosti žalobce k protiplnění.²⁰⁵

²⁰¹ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. Justice.cz [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²⁰² TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 25

²⁰³ PETROV, Jan. Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 30

²⁰⁴ § 2993: Plnila-li strana, aniž tu byl platný závazek, má právo na vrácení toho, co plnila. Plnily-li obě strany, může každá ze stran požadovat, aby jí druhá strana vydala, co získala; právo druhé strany namítnout vzájemné plnění tím není dotčeno. To platí i v případě, byl-li závazek zrušen.

²⁰⁵ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. Justice.cz [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Povinnost stanovená tímto ustanovením se tedy částečně shoduje s povinností stanovenou v § 457 ObčZ, neboť z obou úprav vyplývá, že plnění získané sine causa, musí být vydáno zpět. Rozdíl úpravy v NOZ od úpravy ve stávajícím občanském zákoníku je ve skutečnosti, že je ponecháno na procesní aktivitě strany, zda vznesse námitku vzájemného plnění. Formulace ustanovení v NOZ má směřovat k zavedení nové praxe, ve které žalobce nebude nucen v petitu žaloby formulovat zároveň i svoji povinnost k vydání toho, co dle neplatné smlouvy obdržel. Pouze na žalovaném bude, zda v tomto smyslu vznesse námitku.²⁰⁶

Obecná skutková podstata bezdůvodného obohacení je blíže konkretizována v § 2994 a § 2995 NOZ.²⁰⁷ Důvodová zpráva uvádí, že výslovná konkretizace obecné skutkové podstaty do těchto ustanovení je nezbytná pro větší ochranu vlastnického práva a pro překonání zavedené judikatury. V současné době je totiž judikaturou chráněn i uživatel nebo poživatel cizí věci, který není v dobré víře.²⁰⁸ Ustanovení § 2994 NOZ nemá ekvivalentní ustanovení ve stávajícím občanském zákoníku. Nová úprava chrání osoby užívající určitou věc sice neoprávněně, ale v dobré víře. Formulace ustanovení § 2995 NOZ se částečně podobá ustanovení § 456 ObčZ, avšak NOZ lépe konkretizuje podmínky, za kterých musí povinná osoba vydat předmět bezdůvodného obohacení. NOZ naproti tomu nepřevzal právo státu na předmět bezdůvodného obohacení za situace, kdy nelze zjistit toho, na jehož úkor byl předmět bezdůvodného obohacení získán.

Prof. Tichý ve formulaci § 2995 NOZ spatřuje nejasné ustanovení, což odůvodňuje tím, že buď je účelem ustanovení vyloučit tzv. prolomení restituční povinnosti (třetí osoba nemá přímou povinnost vůči ochuzenému) anebo je účelem ustanovení úplné vyloučení této povinnosti (tedy včetně povinnosti regresního plnění vůči obohacenému).²⁰⁹ Mgr. Petrov uvádí, že ustanovení se týká situace, kdy někdo

²⁰⁶ PETROV, Jan. Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 30

²⁰⁷ § 2994: Dal-li někdo neoprávněně věc k užívání nebo požívání jinému, aniž ten byl v dobré víře, má vlastník nebo spoluvlastník věci vůči uživateli nebo poživateli právo na náhradu. § 2995: Vedlo-li plnění k obohacení třetí osoby, vydá je ochuzenému, jen pokud byl ochuzený k plnění přiveden lstí, donucen hrozbou či zneužitím závislosti nebo pokud nebyl svéprávný.

²⁰⁸ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. Justice.cz [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²⁰⁹ TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 25

plnil jinému a zároveň tím obohatil třetí osobu. Ustanovení má za cíl vyloučit restituční povinnost třetí osoby jen vůči tomu, kdo plnil. Jinými slovy ustanovení je vyjádřením zásady, že bezdůvodné obohacení z neplatné smlouvy se vypořádává jen mezi jejími stranami. Mgr. Petrov připouští, že pro lepší srozumitelnost by místo výrazu „vydá je ochuzenému“ mohl být použit výraz „vydá je tomu, kdo plnil“.²¹⁰

Za ustanovení, které nemá ekvivalent ve stávajícím občanském zákoníku, lze označit § 2996 NOZ²¹¹, který upravuje situace, co má být vráceno v rámci bezdůvodného obohacení ze závazků s alternativním plněním. Nově je stanoveno, že v případě, že má dlužník volbu plnění, má zároveň volbu i co se týče určení toho, co má být vráceno v případě, že omylem plnil více. Připadá-li však právo volby plnění na věřitele, bude to též věřitel, kdo má právo volby pro případ vrácení bezdůvodného obohacení.²¹²

V § 2997 NOZ²¹³ je upravena možnost ochuzeného žádat zpět vydání plnění za určitých mimořádných okolností. Ustanovení v zásadě vychází ze současného § 455 ObčZ, zákonodárce však zvolil obecnější formulaci a výjimky. Zůstalo zachováno pravidlo, že plnění dluhu neplatného jen pro nedostatek formy není bezdůvodným obohacením.²¹⁴

Dle prof. Tichého § 2997 odst. 1 NOZ v sobě obsahuje dvě skutkové podstaty (plnění nedluhu a quasi nedluhu), pro které zákonodárce zvolil odlišný režim. Plnění nedluhu je z kondikce zcela vyloučeno, zatímco plnění quasi nedluhu nelze kondicí žádat zpět pouze tehdy, když k plnění došlo s vědomím ochuzeného. Kriticky je hodnocena formulace nemožnosti kondikce plnění nedluhu, neboť ta je údajně

²¹⁰ PETROV, Jan. Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 31

²¹¹ § 2996: Měl-li dlužník plnit jedno z více volitelných plnění a poskytl-li jich omylem více, záleží na jeho vůli, co bude žádat zpět. Měl-li však právo volby věřitel, může se dlužník domáhat toho, aby věřitel provedl volbu; neprovede-li věřitel volbu bez zbytečného odkladu, lze se domáhat, aby prohlášení jeho vůle nahradil soud.

²¹² MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. *Justice.cz* [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²¹³ § 2997 odst. 1: Dlužník, který plnil dluh nežalovatelný nebo promlčený nebo takový, který je neplatný pro nedostatek formy, nemá právo na vrácení toho, co plnil. Právo na vrácení nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen, ledaže plnil z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl. § 2997 odst. 2: Plnila-li osoba proto, že k tomu byla přivedena lstí, donucena hrozbou nebo zneužitím závislosti, ustanovení, ustanovení odstavce 1 se nepoužije. To platí i v případě, že plnila osoba nesvéprávná.

²¹⁴ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. *Justice.cz* [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

v rozporu s progresivní koncepcí bezdůvodného obohacení, dle které by měl mít dlužník možnost nárokovat plnění zpět, pokud z objektivních důvodů nemohl vědět, že plní promlčený dluh.²¹⁵ Na obranu formulace ustanovení Mgr. Petrov uvedl, že možnost restituovat i plnění promlčeného dluhu by znamenala opuštění dělení nároků na vymahatelné nároky a na naturální obligace, rovněž tak namítá, že zvolená formulace ustanovení § 2997 NOZ je podobná formulaci dle BGB v Německu.²¹⁶

Za další ustanovení, které nemá ekvivalent ve stávajícím občanském zákoníku lze označit § 2998 NOZ²¹⁷, který stanoví, že osoba, která dala něco druhé osobě za účelem zakázaným nebo zcela nemožným (zde se jedná o skryté darování), nemůže toto plnění požadovat zpět. Řešení této situace, resp. to, zda plnění ze zakázaného účelu zůstane dané osobě, přísluší řešit trestnímu právu. Pro oba případy je nutná vědomost plnící osoby v čase plnění o tom, že plní pro účel zakázaný nebo nedovolený. Druhá věta ustanovení upravuje řešení případu, kdy někdo plní druhému proto, aby odvrátil zakázaný čin.²¹⁸

Prof. Tichý formulaci první části ustanovení vytýká použití slov „zcela nemožný účel“. Výraz „zcela“ je nadbytečný a „nemožný účel“ není adekvátní výraz, lépe by bylo použít výraz „nemožné plnění“ a modifikovat skutkovou podstatu. Při rozboru formulace druhé části ustanovení poukazuje na to, proč zákonodárce omezil jednání dotčeného pouze na „dání“, neboť vhodnější by byla možnost žádat plnění zpět i v případech jiných jednání, která směřují k zabránění činu v rozporu se zákonem.²¹⁹ V článku Mgr. Petrova je vyjádřen souhlas s nadbytečným užitím spojení slov „zcela“ nemožným a to i proto, že NOZ toto spojení jinde nepoužívá. Na obranu formulace druhé části ustanovení uvádí, že výraz „dal-li“ neznamená darování, ale „plnění“, neboť

²¹⁵ TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 25-26

²¹⁶ PETROV, Jan. Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 31

²¹⁷ § 2998: Plnila-li strana vědomě proto, aby druhá strana něco vykonala za účelem zakázaným nebo zcela nemožným, nemá právo požadovat, aby jí to bylo vráceno. Dal-li však někdo, aby zabránil protiprávnímu činu, něco tomu, kdo se chtěl činu dopustit, může požadovat vrácení.

²¹⁸ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. *Justice.cz* [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²¹⁹ TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 26

toto je mimo jiné jasně zřejmé z formulace § 1174 ABGB, který byl NOZ předlohou, nicméně užití výrazu „plnil-li“ by bylo srozumitelnější.²²⁰

Zařazení výše uvedeného ustanovení do NOZ bylo již v průběhu prací na něm kladně hodnoceno. Za současného právního stavu je totiž možné žádat vrácení i toho, co bylo vědomě dáno k účelu nemožnému nebo nedovolenému, pokud jsou jinak naplněny předpoklady některé ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení. Příkladem může být situace, že někdo poskytne na základě neplatné smlouvy zbraň a přitom ví, že osoba, které zbraň poskytuje, ji hodlá použít k trestnému činu.²²¹

6.2. Vypořádání bezdůvodného obohacení

Povinnost k vydání bezdůvodného obohacení je obsažena již v obecné skutkové podstatě v § 2991 NOZ. V § 2999 NOZ²²² jsou proto upraveny jen případy, ve kterých není možné vydat zpět předmět bezdůvodného obohacení. Hypotéza normy pracuje s obecnou formulací „není-li dobře možné“, která v sobě zahrnuje mimo jiné případy zničení, spotřebování, zcizení či ztrátu daného předmětu. Náhrada za předmět bezdůvodného obohacení má být poskytnuta v penězích a to ve výši obvyklé ceny. Z tohoto pravidla stanovení náhrady jsou upraveny dvě výjimky. Za prvé v § 2999 odst. 2 je stanoveno, že v případě, ve kterém si smluvní strany sjednaly výši úplaty, má být poskytnuta náhrada za předmět bezdůvodného obohacení ve výši takto sjednané úplaty. Druhá výjimka je obsažena v § 2999 odst. 3 NOZ.²²³

Ustanovení § 3000 NOZ²²⁴ chrání poctivého příjemce plnění, neboť ten má povinnost vydat bezdůvodné obohacení jen v rozsahu výše obohacení v době vznesení

²²⁰ PETROV, Jan. Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348. S. 31

²²¹ ŠTURSOVÁ, Lucie. Institut bezdůvodného obohacení de lege ferenda. *Právník*. 2008, **147**(3), 295-305. ISSN 0231-6625. S. 301

²²² § 2999 odst. 1: Není-li vydání předmětu bezdůvodného obohacení dobře možné, má ochuzený právo na peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny. Bylo-li plněno na základě neplatného nebo zrušeného právního jednání, právo na peněžitou náhradu však nevznikne v rozsahu, v jakém se to přičítá účelu pravidla vylučujícího platnost právního jednání. § 2999 odst. 2: Plnil-li ochuzený za úplatu, poskytne se náhrada ve výši této úplaty; to neplatí, zakládá-li výše úplaty důvod neplatnosti smlouvy nebo důvod pro zrušení závazku, anebo byla-li výše úplaty takovým důvodem podstatně ovlivněna. § 2999 Odst. 3: Nelze-li předmět bezdůvodného obohacení vydat proto, že došlo k jeho zkáze, ztrátě nebo zhoršení z příčin, které jdou k tíži ochuzeného, nahradí obohacený nanejvýš tolik, co ušetřil na vlastním majetku.

²²³ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. *Justice.cz* [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²²⁴ § 3000: Poctivý příjemce vydá, co nabyl, nanejvýš však v rozsahu, v jakém obohacení při uplatnění práva trvá.

požadavku na jeho vydání. Rozsah vydání bezdůvodného obohacení se tedy posuzuje k okamžiku vznesení požadavku na jeho vydání a ne k okamžiku nabytí bezdůvodného obohacení, jak je tomu nyní dle současně platné právní úpravy. Úprava bezdůvodného obohacení neobsahuje zvláštní řešení otázky nabývání plodů a užitků poctivým příjemcem, neboť na poctivého příjemce se vztahují stejná práva jako na poctivého držitele.²²⁵ K tomuto ustanovení lze doplnit, že dřívější návrh textu paragrafu byl formulován odlišně a je tudíž nadbytečné pro účely této práce, uvádět názory vztahující se k nepoužité formulaci.

V ustanovení § 3001 NOZ²²⁶ jsou řešeny situace, kdy obohacený v dobré víře zcizí předmět bezdůvodného obohacení. V případě úplatného zcizení je obohacenému umožněna volba, zda poskytne peněžitou náhradu v hodnotě obvyklé ceny nebo zda vydá to, co utržil. Pro případy bezúplatného zcizení je zde výslovně zakotvena zásada, že obohacený není povinen k náhradě, pokud již předmět obohacení nemá. Ochuzený může požadovat náhradu po nabyvateli předmětu, ale jen pokud ten nebyl v dobré víře. Tímto ustanovením nejsou dotčena práva vlastníka dle úpravy o právech věcných. V odstavci 2 je chráněn poctivý příjemce nebo příjemce plnění, které tento příjemce obdržel bez svého svolení a kdy předmět obohacení nelze dobře vydat.²²⁷ Takováto osoba má povinnost k náhradě bezdůvodného obohacení pouze v případě, když by tím vznikl stav zjevně odporující dobrým mravům. Formulace textu tohoto ustanovení nemá obdobu ve stávajícím občanském zákoníku, neboť ten zcizení předmětu bezdůvodného obohacení příjemcem vůbec neupravoval. Ustanovení rovněž rozšiřuje ochranu poctivého příjemce bezdůvodného obohacení.²²⁸

²²⁵ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. Justice.cz [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²²⁶ § 3001 odst. 1: Zcizil-li poctivý příjemce předmět bezdůvodného obohacení za úplatu, může podle své volby vydat buď peněžitou náhradu, anebo co utržil. Zcizil-li jej poctivý příjemce bezúplatně, nemá vůči němu ochuzený právo na náhradu; může ji však požadovat po osobě, která předmět od obohaceného nabyla a nebyla v dobré víře. § 3001 odst. 2: Získal-li obohacený předmět obohacení v dobré víře nebo bez svého svolení a nelze-li jej dobře vydat, není povinen k náhradě, ledaže by tím vznikl stav zjevně odporující dobrým mravům.

²²⁷ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. Justice.cz [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²²⁸ Prof. Tichý vytýká výše uvedenému ustanovení použití formulace „může podle své volby...“, která dle něj nezakotvuje jasnou povinnost restituace příjemcem. Doporučoval zpřesnění formulace v tom smyslu, že příjemce plnění má volbu pouze ohledně formy plnění. Mgr. Petrov uvádí, že smysl ustanovení je zcela zjevný, nicméně sporný text by šel nahradit slovy „může dle své volby vydat“ či „vydá dle své volby“.

Za úpravu, která nemá ekvivalent v současném občanském zákoníku, lze rovněž označit úpravu obsaženou v § 3002 NOZ²²⁹, která řeší situace, kdy sice nebyla uzavřena platná úplatná smlouva, ale úmysl stran k jejímu uzavření směřoval. Pokud strana neplatné smlouvy již poskytla plnění, má právo na jeho úplné vrácení.²³⁰

Pravidla vypořádání pro nepoctivé příjemce bezdůvodného obohacení a řešení případů zásahů do přirozených práv člověka obsahuje NOZ v ustanoveních § 3003 – 3004. Je zde stanoveno, že nepoctivý příjemce vydá, co nabyl v době, kdy obohacení získal, určuje se tu tedy rozhodný okamžik, ke kterému se stanoví výše obohacení. Obohacený, který nebyl v dobré víře, má povinnost vydat nabytý předmět a plody a užitky z něj. Byla-li nepoctivým příjemcem zcizena věc za úplatu, může se ochuzený domáhat buď peněžité náhrady, nebo toho, co zcizením nepoctivý příjemce utřžil.²³¹ § 3004 odst. 2 NOZ upravuje zásahy do přirozených práv člověka. Pokud došlo k bezdůvodnému obohacení zásahem do přirozeného práva člověka chráněného ustanoveními první části NOZ, má ochuzený právo požadovat za neoprávněné nakládání s hodnotami týkajícími se jeho osobnosti místo plnění podle § 3004 odst. 1 dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu s takovým nakládáním. NOZ dává zcela nově možnost soudu rozsah plnění přiměřeně zvýšit, je-li pro toto zvýšení spravedlivý důvod.

Zákonodárce obdobně jako ve stávajícím občanském zákoníku formuloval pravidlo, že obohacený má právo při vydávání předmětu obohacení požadovat náhradu nutných nákladů (§ 3005 NOZ)²³². Toto pravidlo je nově doplněno o možnost obohaceného oddělit od věci vše, čím ji zhodnotil, avšak jen pokud tím nezhorší její podstatu.

²²⁹ § 3002 odst. 1: Plnila-li strana podle úplatné smlouvy, byť nebyla platná, není její právo na peněžitou náhradu vůči druhé straně ustanoveními § 3000 a 3001 dotčeno. To platí i v případě, že byl závazek z takové smlouvy zrušen. § 3002 odst. 2: Užíval-li věc nabytou podle úplatné smlouvy poctivý příjemce a je-li smlouva neplatná, poskytne druhé straně náhradu za užívání, avšak jen do výše odpovídající jeho prospěchu.

²³⁰ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník. Justice.cz* [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²³¹ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník. Justice.cz* [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²³² § 3005: Kdo předmět bezdůvodného obohacení vydává, má právo na náhradu nutných nákladů, které na věc vynaložil, a může od věci oddělit vše, čím ji na svůj náklad zhodnotil, je-li to možné bez zhoršení podstaty věci.

6.3. Úprava promlčení

Promlčení je v NOZ upraveno v části první nazvané Obecná část, v hlavě V nazvané Právní skutečnosti, v dílu 3 s názvem Promlčení a prekluze.

Počátek běhu promlčení lhůty je upraven v § 619 NOZ²³³. § 621 NOZ se přímo vztahuje k bezdůvodnému obohacení a je v něm stanoveno, že pod okolnosti rozhodné pro počátek běhu subjektivní promlčení lhůty se u práva na vydání bezdůvodného obohacení zahrnuje i vědomost, že k bezdůvodnému obohacení došlo a vědomost o osobě povinné k jeho vydání.

NOZ obsahuje obecná a zvláštní ustanovení o délce promlčecí lhůty. Subjektivní promlčecí lhůta je stanovena v § 629 odst. 1 NOZ a trvá tři roky. Objektivní promlčecí lhůta práva na vydání bezdůvodného obohacení je stanovena v § 638 odst. 1 NOZ, dle kterého se právo na vydání bezdůvodného obohacení promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo. Bylo-li bezdůvodné obohacení nabyto úmyslně, promlčí se právo na jeho vydání nejpozději za patnáct let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo (§ 638 odst. 2 NOZ).

NOZ tedy v zásadě přebírá dosavadní úpravu obsaženou v § 107 odst. 2 ObčZ s tím, že se prodlužuje objektivní promlčecí lhůta.²³⁴

²³³ § 619 odst. 1: Jedná-li se o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé. § 619 odst. 2: Právo může být uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla.

²³⁴ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. Justice.cz [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

7. Úprava bezdůvodného obohacení v jiném členském státě Evropské unie (Slovinsku)

V této kapitole své diplomové práce bych rád nastínil právní úpravu institutu bezdůvodného obohacení ve Slovinsku, kde je tento institut upraven zejména v závazkovém zákoníku (*Obligacijski zakonik*), který byl přijat 3. října 2001, pod číslem RS 83/2001 a nabyl účinnosti 1. 1. 2002. Kromě této úpravy se k institutu bezdůvodného obohacení vztahuje i Zákon o vlastnictví (SPZ) ze 17. října 2002 (RS č. 87/2002) a Daňový řád z 26. října 2006 (RS č. 117/2006).²³⁵

Závazkový zákoník (níže bude používána zkratka „LOA“) upravuje v §§ 190 - 198 všeobecná pravidla vztahující se k bezdůvodnému obohacení. Ustanovení mají do značné míry svůj původ v německém BGB, který byl vlastně předlohou slovinskému závazkovému zákoníku. V § 190 odst. 1 LOA je stanoveno, že každá osoba, která se bez právního důvodu obohatí na úkor jiného, je povinna toto obohacení vrátit; pokud to bude možné, tak musí být vráceno to, co bylo obdrženo a pokud to není možné, musí být dána kompenzace za hodnotu získaného prospěchu. Z § 190 odst. 2 LOA vyplývá, že výraz majetkový prospěch rovněž zahrnuje získání prospěchu prostřednictvím služeb. § 190 odst. 3 LOA stanoví, že závazek vrátit nebo poskytnout kompenzaci vzniká také v případech, kdy osoba něco obdržela na základě, který je následně zrušen nebo který odpadl. V § 190 LOA je tedy jednotná formulace nároků z bezdůvodného obohacení, ustanovení nerozlišuje mezi různými kondicemi (nároky z bezdůvodného obohacení).²³⁶

Za klasický příklad pro aplikaci práva z bezdůvodného obohacení se považuje plnění poskytnuté omylem (jako plnění jdoucí nad rámec toho, co bylo požadováno), zdvojená platba (chybou banky) a platba špatnému příjemci. Ustanovení o bezdůvodném obohacení se použije i na obohacení vzniklé na základě zásahů do práv, resp. bránění výkonu práva. Právní nauka však podřazuje tyto případy pod okruh žalob na obranu vlastnických práv.²³⁷

²³⁵ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 610

²³⁶ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 109

²³⁷ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 158

Důvodem pro aplikaci práva z bezdůvodného obohacení dle § 190 odst. 1 může být i poskytnutí předčasného plnění. Například nájemce zaplatí nájem na jeden rok dopředu a nájem je ukončen po 5 měsících. Plněním bez právního důvodu bude ta část zaplaceného nájmu, která se vztahuje k období po jeho ukončení.²³⁸

S ustanoveními o bezdůvodném obohacení souvisejí pravidla vztahující se ke smlouvě, která je neplatná pro nedostatek předepsané formy. LOA v § 55 odst. 1 uvádí, že smlouva bude prohlášena za neplatnou, pokud není splněna zákonem stanovená forma, ledaže by tento účinek byl v rozporu s účelem, pro který byla předepsaná forma stanovena. Existuje i pravidlo, že poskytnutí plnění propůjčí platnost smlouvě, která je neplatná pro nedostatek formy, ledaže toto může být nepřiměřené k účelu, pro který byla forma předepsána (LOA § 58). Na vztahy z takto neplatných smluv se použije úprava bezdůvodného obohacení.²³⁹

Mezi smlouvy, které mohou být absolutně neplatné (neplatné od samého počátku) řadí LOA v ustanovení § 86 smlouvy v rozporu s ústavou, kogentními předpisy nebo dobrými mravy (nezákonné smlouvy). Smlouvy, u kterých je objektivní nemožnost plnění, které jsou nejasné nebo neurčité, jsou rovněž absolutně neplatné. S § 86 LOA souvisí § 87 odst. 1, který stanoví, že každé plnění podle takto absolutně neplatných smluv musí být vráceno a pokud je to nemožné, musí být nahrazena jeho peněžní hodnota. LOA § 96 se jednak týká vypořádávání smluv v případech, kdy byla zrušena jejich platnost z důvodů omylu, výhrůžek, hrozbou násilí, podvodu nebo nedostatku způsobilosti k právním úkonům, tak i vypořádávání jiných absolutně neplatných smluv. Je otázkou, zda tato ustanovení dávají dohromady autonomní zvláštní režim nebo zda tato ustanovení pouze rozvíjejí ustanovení o bezdůvodném obohacení. Převažuje názor, že tato ustanovení rozvíjejí všeobecná ustanovení o bezdůvodném obohacení.²⁴⁰

Pokud jde o nedostatek způsobilosti k právním úkonům, resp. k uzavření smlouvy, zákoník neobsahuje v části o bezdůvodném obohacení speciální ochranu osob, které tuto způsobilost nemají. V § 98 LOA je stanoveno, že osoba nemající způsobilost

²³⁸ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 256

²³⁹ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 278

²⁴⁰ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 109, 200, 201

k právním úkonům, je odpovědná za škodu, pokud lstí přesvědčila druhou smluvní stranu, že je způsobilá platně uzavřít smlouvu.²⁴¹

Ustanovení LOA § 87 a § 96 upravují též časový bod pro vyčíslení peněžní náhrady za bezdůvodné obohacení, které nemůže být vráceno *in specie*. Určujícím pro náhradu je datum soudního rozhodnutí. Pravidlo *nemo auditur suam turpitudinem allegan* (nikdo se nemůže dovolávat vlastní nepoctivosti) je uvedeno v § 87 odst. 2 LOA, který stanoví, že pokud je smlouva od počátku neplatná pro rozpor jejího obsahu nebo účelu se základními morálními pravidly, soud může nepoctivé straně zcela nebo částečně zamítnout žalobu na náhradu poskytnutého plnění. Při užití tohoto pravidla je soud povinen zvážit rozsah, ve kterém jedna nebo obě strany jednaly v dobré víře a též soud musí zvážit význam ohrožených zájmů.²⁴²

K okolnostem zakládajícím vztahy z bezdůvodného obohacení se řadí naplnění rozvazovací či odkládací podmínky, kdy naplnění rozvazovací podmínky jasně splňuje jeden ze tří faktických prvků *condictio indebiti*. Podle LOA § 59 odst. 3 směřuje uplatnění rozvazovací podmínky *ipso facto* ke skončení smlouvy a má účinek *ex tunc*. Již poskytnutá plnění se vrací podle LOA § 190 odst. 3. Plnění poskytnuté na základě smlouvy, která obsahuje odkládací podmínku, je považováno za plnění uskutečněné na právním základě i když bylo uskutečněno dříve, než se podmínka naplnila (LOA § 59 odst. 2). Nárok na náhradu podle ustanovení o bezdůvodném obohacení vznikne, jakmile je jasné, že událost, na které je smlouva založena, nenastane.²⁴³

Pokud jde o vymáhání bezdůvodného obohacení, musí být vždy prokázány všechny skutkové okolnosti důvodu žaloby založené na § 190 odst. 1 LOA. V případech, které se týkají obohacení odvozeného ze zásahu do práv (včetně *actio de in rem verso*), musí ukrácená strana dále prokázat příčinnou souvislost mezi obohacením a událostí na základě které došlo k obohacení.²⁴⁴ Slovinský LOA v § 190

²⁴¹ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 272, 273

²⁴² BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 515

²⁴³ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 288

²⁴⁴ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 211

odst. 1 vychází z principu navrácení *in natura*. Pouze v případech, kdy tento způsob není možný, je žalobce oprávněn žádat za obohacení peněžní náhradu.²⁴⁵

V § 193 LOA se stanoví povinnost obohacené osoby vydat plody a užitky od doby, kdy nebyla držitelem v dobré víře nebo od doby kdy byla podána žaloba. Nabývání vlastnického práva se řídí Zákonem o vlastnictví (*SPZ*), který v čl. 59 odst. 2 stanoví, že držitel v dobré víře nabývá plody po jejich oddělení. Toto pravidlo nijak nebrání povinnosti vydání bezdůvodného obohacení získaného v době po podání žaloby.²⁴⁶

Zákoník (LOA) v § 191 výslovně vylučuje nárok na vrácení platby, pokud strana, která platbu uskutečnila, věděla, že to nebyla její povinnost. Požadovat vrácení je možné jen tehdy, pokud byla platba uskutečněna s výhradou jejího vrácení nebo byla vynucena nezákonným nátlakem. Žaloba se rovněž připouští v situacích, kdy osoba věděla, že dluh už neexistoval a nemohla prokázat, že dluh byl zaplacen a ve strachu z následků zaplatila dvakrát (plnění nedluhu). Klasickým příkladem je, že nájemce, který zaplatil v hotovosti, nemůže najít účet a poté zaplatí znovu z důvodu obav, že nájemní smlouva by s ním byla ukončena.²⁴⁷

Plnění, která mají charakter naturálních závazků (*obligatio naturalis*) a plnění poskytnutá z morální povinnosti, nelze požadovat zpět (LOA § 192). Toto pravidlo se zvláště uplatní, pokud jde o závazky z her a hazardu (LOA § 272 (2) a promlčené nároky.

LOA v § 195 výslovně vylučuje žalobu na vydání neoprávněně vyplacených částek z důvodu ublížení na zdraví, poškození zdraví nebo smrti, kdy tyto částky byly vyplaceny příjemci, který jednal v dobré víře. Za neoprávněně vyplacenou částku může být považována též platba uskutečněná na základě pravomocného rozhodnutí, které bylo následně zrušeno nebo změněno.²⁴⁸ Tato překážka vrácení zajišťuje, že příjemce peněz,

²⁴⁵ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 453

²⁴⁶ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 479

²⁴⁷ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 326, 327

²⁴⁸ SLOVENIAN INTELLECTUAL PROPERTY OFFICE (SIPO). Legislation on intellectual property. [online]. ©SIPO 2006-2013 [Cit. 2013-02-04]. Dostupné z: http://www.uil-sipo.si/fileadmin/upload_folder/zakonodaja/povezano/Obligations-Code_Slovenia_2001.pdf

který byl v dobré víře, je chráněn proti osobě, co plnění poskytla. Osoba, co plnění poskytla, je oprávněna podat žalobu vůči straně, která škodu způsobila.²⁴⁹

V rámci žaloby z bezdůvodného obohacení mohou být též vypořádány náklady vynaložené obohacenou osobou. § 194 LOA vyžaduje, aby obohacené osobě byla poskytnuta náhrada za nezbytné náklady (*expensae necessariae*) a užitečné náklady (*expensae utiles*). Pokud obohacený nejednal v dobré víře, je zde pravidlo, že náhrada za užitečné náklady se poskytne pouze ve výši zvýšení hodnoty daného majetku jeho vlastníku.²⁵⁰

Kromě již výše uvedených okolností, za kterých dochází ke vzniku bezdůvodného obohacení, zná slovinský závazkový zákoník i další. § 196 LOA přidává k ustanovením o bezdůvodném obohacení pravidlo, že osoba, která používá svůj majetek nebo majetek jiného ve prospěch třetí strany, je oprávněna tuto třetí stranu žalovat ohledně věcí jí takto poskytnutých, nebo podle okolností případu, žalovat peněžní kompenzaci za jejich hodnotu. Tato žaloba je subsidiární k žalobě vyplývající z oprávněného *negotiorum gestio* (jednatelství bez příkazu). Stejně tak plátce, který zaplatil dluh někoho jiného, je oprávněn podat žalobu proti zproštěnému dlužníkovi a to podle ustanovení o bezdůvodném obohacení. Tuto žalobu může podat bez ohledu na to, zda jsou splněny jinak nezbytné podmínky žaloby z důvodu dobrovolného zásahu do cizích záležitostí. Skutečnost, že plátce věděl, že dluh byl dosud nesplacený, je nevýznamná (§ 197 LOA).²⁵¹

Úprava bezdůvodného obohacení ve slovinském závazkovém zákoníku vykazuje pár shodných rysů s úpravou obohacení v současném občanském zákoníku. Velmi podobně jsou například upraveny závazky z naturálních obligací a her či sázek. Rozdíly jsou naopak v samotné konstrukci bezdůvodného obohacení, kdy v současném občanském zákoníku je formulována základní skutková podstata bezdůvodného obohacení, která je pak dále konkretizována zvláštními skutkovými podstatami. Slovinský závazkový zákoník naproti tomu formuluje jednu všeobecnou skutkovou podstatu tohoto institutu.

²⁴⁹ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 294

²⁵⁰ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 396

²⁵¹ BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4. S. 168

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zejména snažil přiblížit právní úpravu institutu bezdůvodného obohacení dle stávajícího občanského zákoníku a představit právní úpravu bezdůvodného obohacení dle nového občanského zákoníku, jehož účinnost je stanovena na 1. 1. 2014.

Stávající občanský zákoník je v platnosti od roku 1964 a institut bezdůvodného obohacení byl v průběhu těchto let předmětem několika novelizací, např. se tento institut po dlouhé časové období nazýval „neoprávněný majetkový prospěch“. Dle mého názoru jsou některá ustanovení stávajícího občanského zákoníku formulována příliš stručně, jejich význam dotváří až judikatura. Tak je tomu i u skutkové podstaty bezdůvodného obohacení, kdy soudní praxe zastává názor, že občanský zákoník obsahuje základní skutkovou podstatu, která musí být dále konkretizována jednou ze zvláštních skutkových podstat. Zvláštní skutkové podstaty jsou však formulovány jako taxativní výčet a může se stát, že ač dojde u určité osoby k získání bezdůvodného obohacení, nebude možné toto obohacení podřadit pod některou ze stávajících zvláštních skutkových podstat, a tudíž případná žaloba v této věci by nebyla úspěšná. Naproti tomu úprava bezdůvodného obohacení dle nového občanského zákoníku konstruuje skutkovou podstatu jako obecné pravidlo, které je doplněno demonstrativním výčtem. V některých případech je obecná skutková podstata blíže konkretizována (§ 2994 a § 2995 NOZ), a to z důvodu překonání zavedené judikatury a pro zdůraznění větší ochrany vlastnického práva.

Oba zákoníky se odlišují též použitou terminologií. Stávající ObčZ používá pro označení stran závazku z bezdůvodného obohacení výrazy typu „kdo se na úkor jiného obohatí“, „ten kdo předmět bezdůvodného obohacení vydává“ apod. Nový občanský zákoník zavádí výstižné pojmy obohacený a ochuzený.

Základem pro vydání bezdůvodného obohacení dle NOZ již není neexistence „právního důvodu“, ale neexistence „spravedlivého důvodu“, pod který lze podřadit i jednání z důvodu obvyklé zvyklosti či slušnosti.

Úprava bezdůvodného obohacení v NOZ směřuje k větší ochraně osob, označovaných jako „obohacený v dobré víře“ či „pocitivý příjemce“. Dle stávajícího občanského zákoníku musí například „obohacený v dobré víře“ vydat vše, co bezdůvodným obohacením nabyl, a to přesto, že předmět obohacení již neexistuje. NOZ

chrání poctivého příjemce mimo jiné tím, že byl posunut rozhodný okamžik, ke kterému se stanoví výše rozsahu obohacení. Tímto okamžikem je datum uplatnění práva. Naopak nepoctivý příjemce má stanoven rozhodný okamžik k datu nabytí obohacení.

V současné době je soudní praxí, u žalob odvozených mimo jiné z § 457 ObčZ, vyžadována formulace petitu žaloby přímo s ohledem na vlastní povinnost žalobce k protiplnění. NOZ tuto koncepci opouští a výslovně stanoví, že podání námitky vzájemného plnění je toliko právem druhé strany.

NOZ též rozšiřuje počet situací, které se nepovažují za bezdůvodné obohacení. Dle stávajícího ObčZ se za bezdůvodné obohacení nepovažuje plnění promlčeného dluhu nebo dluhu neplatného jen pro nedostatek formy. NOZ stanoví, že kromě těchto dvou případů se za bezdůvodné obohacení též nepovažuje případ neuplatnění práva či případ, kdy nějaká osoba obohatila jiného, ale učinila tak ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí.

Mezi ustanovení, která lze označit za kompletně nová, patří možnost volby dlužníka ohledně předmětu vydání bezdůvodného obohacení v rámci závazku s alternativním plněním nebo úprava plnění za účelem zcela nemožným nebo zakázaným, kde NOZ vylučuje možnost žádat plnění zpět.

Naopak mezi ustanoveními, která nemají žádný ekvivalent v textu NOZ, lze zařadit ustanovení druhé věty § 456 ObčZ, kde je stanoveno, že pokud není zjištěna osoba, na jejíž úkor byl předmět bezdůvodného obohacení získán, musí být předmět obohacení vydán státu.

Pokud bych měl celkově zhodnotit úpravu institutu bezdůvodného obohacení v novém občanském zákoníku, tak tato se mi jeví jako propracovanější a promyšlenější než úprava ve stávajícím občanském zákoníku. Jednotlivé paragrafy jsou vcelku formulovány výstižně a lze z nich výkladem vyvodit účel této úpravy.

Úprava institutu bezdůvodného obohacení dle NOZ je též v mnoha rysech shodná s úpravou bezdůvodného obohacení ve slovinském závazkovém zákoníku, jehož úpravu jsem blíže nastínil v kapitole sedmé této práce. I ve slovinském závazkovém zákoníku je upravena toliko všeobecná skutková podstata a pak výjimky, za kterých obohacení není bezdůvodné. Použité formulace některých ustanovení slovinského závazkového zákoníku pak připomínají formulace použité v novém občanském zákoníku.

Jak už jsem ostatně zmínil v úvodu své práce, bude pro praktikující právníky složité, ale zároveň i zajímavé sledovat přechod od stávajícího občanského zákoníku k novému, který nabude účinnosti 1. 1. 2014. Nová úprava se odlišuje nejen svým rozsahem a jiným pojetím, ale i změnou dosud používaných termínů a slovních spojení.

Jen budoucnost ukáže, ke kterým názorům současných právních odborníků se přikloní judikatura soudů či zda budou vytvořeny výklady další, které tvůrci nového občanského zákoníku nezamýšleli.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Tištěné zdroje - monografie:

BAR, Christian von, ed. a SWANN, Stephen, ed. *Unjustified enrichment*. Munich: Sellier. European Law Publishers, ©2010. xxxvi, Principles of European law, v. 8. ISBN 978-3-7272-1806-4.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2 sv. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7.

FIALA, Josef., KINDL, Milan, et al. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9.

FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8.

HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-328-9.

HRDINA, Ignác Antonín a DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-235-6.

KINCL, Jaromír, SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. Právnícké učebnice. ISBN 80-7179-031-1.

KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Spisy právnícké fakulty Univ. J. E. Purkyně v Brně; Sv. 39.

LAVICKÝ, Petr. *Přehled judikatury ve věcech bezdůvodného obohacení*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. ISBN 978-80-7357-857-2.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-004-1.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné*. 2, díl 3., *Závazkové právo*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-473-4.

Tištěné zdroje – periodika:

BEJČEK, Josef. Bezdůvodné obohacení, *Právní rádce*. 1994, 2(11), 9-10. ISSN 1210-4817.

HANDLAR, Jiří. Oprávnění třetí osoby splnit závazek dlužníka a bezdůvodné obohacení podle § 454 ObčZ. *Soudní rozhledy*. 2003, **9**(9), 297-303. ISSN 1211-4405.

HROMEK, Vladimír. Několik poznámek do diskuze o promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení. *Bulletin advokacie*. 2007, (7-8), 34-36. ISSN 1210-6348.

KORECKÁ, Věra. Bezdůvodné obohacení podle novely občanského zákoníku. *Právo a zákonnost*. 1992, **40**(8), 458-465. ISSN 1210-0900.

MALENOVSKÝ, Radek. K jednomu aspektu bezdůvodného obohacení v případě neplatné či zrušené smlouvy dle § 457 ObčZ. *Právní rozhledy*. 2007, **15**(21), 780-785. ISSN 1210-6410.

PETROV, Jan. Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348.

POKORNÝ, Milan. O bezdůvodném obohacení podle novelizovaných ustanovení občanského zákoníku, *Právní rozhledy*. 1993, **1**(6), 185-188. ISSN 1210-6410.

ŠTURSOVÁ, Lucie. Institut bezdůvodného obohacení de lege ferenda. *Právník*. 2008, **147**(3), 295-305. ISSN 0231-6625.

TICHÝ, Luboš. Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, (5), 15-26. ISSN 1210-6348.

Internetové, elektronické zdroje a programy

SLOVENIAN INTELLECTUAL PROPERTY OFFICE (SIPO). *Legislation on intellectual property*. [online]. ©SIPO 2006-2013 [Cit. 2013-02-04]. Dostupné z: http://www.uil-sipo.si/fileadmin/upload_folder/zakonodaja/povezano/Obligations-Code_Slovenia_2001.pdf

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Občanský zákoník*. *Justice.cz* [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2013-02-19]. Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

NEJVYŠŠÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Rozšířené vyhledávání. www.nsoud.cz [online]. ©2010 Nejvyšší soud [cit. 2013-02-28]. Dostupný z http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/WebSpreadSearch

ATLAS CONSULTING. *Codexis Academia*. [počítačový program]. Verze 05/2012. 2012©ATLAS Consulting spol. s r.o. [cit. 2012-12-01].

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Portál veřejné správy*. [online]. 2013©Ministerstvo vnitra [Cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/?path=/portal/obcan/>

Právní předpisy

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 383/05

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 845/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 68/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1208/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3545/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2007, sp. zn. 33 Odo 84/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 28 Cdo 669/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 28 Cdo 964/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 1999, sp. zn. 33 Cdo 973/98

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3266/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2093/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 33 Odo 1209/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2007, sp. zn. 32 Cdo 4244/2007, R 62/8

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1999, sp. zn. 2 Cdon 837/96, SoJ 98/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 8. 2006, sp. zn. 33 Odo 774/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2758/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3166/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2000, sp. zn. 25 Cdo 2581/98

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 162/2003, R 13/05

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2008, sp. zn. 33 Odo 79/2006, SoJ 77/08

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 970/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2911/99

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 4131/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 1213/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2007, sp. zn. 33 Odo 431/2005
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4256/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 28 Cdo 263/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 33 Odo 1322/2006
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3148/2009
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2007, sp. zn. 33 Odo 528/2006
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2012, sp.zn. 28 Cdo 3481/2012
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 1. 1995, sp. zn. 1 Cdo 74/93, PrRo 3/95
Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79
Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74, R 26/75
Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 29. 9. 1987, sp. zn. Cpj 41/87, R 4/88
Správa Najvyššieho súdu SSR zo dňa 22. 11. 1985, sp. zn. Pls 2/85, R 25/86

RESUMÉ

The master thesis: Causeless Enrichment as Per Current Form and as Per Form of New Civil Code, especially deals with the legal institute of unjustified enrichment under current legislation found in Civil Code No. 40/1964 of Collection of Laws of the Czech Republic and under the rules of new Civil Code No. 89/2012 of the Collection of Laws of the Czech Republic – which shall become effective on January 1st, 2014.

After a short introduction of the historical development of the adjustment of unjustified enrichment in chapter one, the concept of unjustified enrichment is explained in chapter two. The thesis is followed by the interpretation of the individual qualified facts of the unjustified enrichment and by the definition of what is not considered an unjustified enrichment.

In the following chapters (four and five) it is discussed about settlement of the unjustified enrichment and about the regulation of statutory bar. Chapter six analyses the unjustified enrichment under new Civil Code with emphasis on qualified facts, settlement, and also outlines adjustment of statutory bar. In the last chapter there is an introduction of the adjustment of the unjustified enrichment in Slovenia, another member state of the European Union.

According to judicial decisions the current Civil Code contains an exhaustive list of qualified facts. In contrast, the new Civil Code has supplemented a non-exhaustive list of qualified facts which allows for more possible cases. Therefore, construction itself of the qualified facts of the unjustified enrichment can be marked as the main difference between the new and current Civil Code.